SAYI: 662
25 ŞUBAT 1967
FİYATI: 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE

TÜRKİYE'DE MİLYONER OLMANIN EN KOLAY YOLUNU AÇIKLIYORUZ

Soğuk algınlığından ileri gelen bütün ağrılara

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder... grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler. OPON günde 6 adete kadar alınabilir

FAYDALIDIR

Cilt: XXXVII Yıl: 13 Sayı: 662

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ:

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — SİNEMA: Nijat Özön

İstihbarat Tel: 107382

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Kasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER:

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

222.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P.K. 582

Kendi Aramızda

Gelecek haftadan itibaren 4 hafta süre ile "İsmet Paşayla 10 Yıl" serisi içinde yakın tarihin en büyük dört açıklamasına başlayacağımızı şimdiden müjdelemek istiyorum. Bazılarının, irili ufaklı yayın organlarında, kendi meşreplerine uygun şekilde değerlendirip okuyucunun önüne sürdükleri bir takım tarihi olayları gerçek yönüyle, bu dört hafta içinde yalnız AKİS okuyucuları öğrenebileceklerdir. Metin Toker tarafından yazdan "İsmet Paşayla 10 Yıl" yazı serisi, herkesin kabul ettiği gibi, 10 yıl boyunca İsmet Paşanın yaşantısı içinde olup-bitenleri en objektif ve en gerçek yönüyle yansıtan tarihi bir eser niteliğindedir. Önümüzdeki haftadan itibaren başlayacağımız bu çok önemli açıklamalar da daha öncekiler gibi yankılar uyandıracak ve üzerinde çok söz edilen bir takım olaylar, ramp ışığına çıkarılacaktır.

Bu açıklamaların bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Adnan Menderesin asılması nasıl ve kimler tarafından kararlaştırılmıştır? Menderesin ve Polatkanın aileleri 15-16-17 Eylül günleri İsmet Paşaya niçin gelmişlerdir ve İsmet Paşa, kimler nezdinde ne gibi teşebbüsler yapmıştır? 1961 seçimlerinde kimler, niçin C.H.P.'nin bir çoğunluk almasını istememişlerdir ve bunun için nasıl çalışmışlardır? Ve nihayet 1961 seçimlerinin sonucu belli olduktan sonra Ordu, "seçimlerin iptali kararı"m nasıl almıştır, bu karardan niçin ve hangi sebeple vazgeçilmiştir?

Özet olarak sıraladığın[1] bu açıklamalar gelecek haftadan itibaren dört hafta süre ile AKİS'te yayınlanmağa başlanacaktır.

Bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda yeni bir başlıkla karşılaşacaksınız. "Bir Anatomi" başlığını taşıyan bu serinin ilk yazısı "Plân, Demirci ve boş lâflar hakkında" olup bunda, Demirelin ettiği boş lâflarla gerçeklerin karşılaştırılması yapılmaktadır. Yazıyı ilgi ile okuyacağınızı, iktidar olmanın insana neleri inkâr ettirdiğini yakınen izleyeceğinizi ümit etmekteyim.

"Bir Anatomi" başhğı altonda bundan böyle sık sık önemli konulara değinilecektir. Meselelerin anatomisi, o meseleleri en İyi inceleyen elemanlarımız tarafından yapılacakta*.

Bu hafta gene ilgi ile okuyacağınız bir başka yazı da SANAYİ ana başlığı altında verdiğimiz "Montaj" yazısıdır. Bu yazıyı okuyanlar açıkgözlerin nasıl ve hangi yollarla para babası olduklarım öğrenmiş olacaklardır.

Saygılarımla

AKİS Cilt:XXXVI Sayı: 662 25 Şubat 1967

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Cumhurbaşkanı Sunay Çankayada makamında

Çelişik sözler...

Millet

Sunay konuştu

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayın, işgal ettiği makama seçilmesindeki "iki başlılık"ın kendisim bir çelişmenin içine attığı bilinmiyor değildi. Cevdet Sunay Cumhurbaşkanlığına Türkiyedeki bir temayülün temsilcisi olarak, fakat aynı zamanda Parlâmentodaki AP oylarının da vazgeçilmez desteğiyle getirilmiştir. Bahis konusu o temayül -ki, memleketin sağlam kuvvetlerinin temayülüdür- bu oylarla çok konuda mutabık bulunmadığından Sunay, bazı beyanlar yapmak zorunda bırakıldığında hep sıkıntı çekmiştir.

Bu hafta, Sunayın Milliyet gazetesinin Ankara temsilcisi İzzet Sedesle yaptığı uzun -ve yazılı- konuşmasını okuyanlar gene böyle bir sıkıntının izine satırların arasında rastlamışlardır. Fakat bunun yanında, ilgi çekici başka bir husus, eski Genel Kurmay Başkanının Cumhurbaşkanlığına geçmesinden bu yana, belki de yeni çevresiyle temaslarının neticesi olarak hadiseleri değişik bir açıdan tefsire başladığıdır. Cumhurbaşkanlarının, sorumsuz da bulunsalar, devlet işlerinden esaslı bir şekilde haberdar oldukları kimsenin meçhulü değildir. Bilinen başka bir gerçek, bazı meselelerin içerden, dışardan göründükleri gibi görünmedikleridir. Ancak bir üçüncü nokta da insanların, kuşbakışı nazar imkânını kaybedip te belirli bir dairenin ortasına düştüklerinde bir görüş deformasyonuna uğradıklarıdır. Sunaydaki değişmede bu üç unsurun da rolü olduğu sezilmektedir.

Cumhurbaşkanı, ilgi çeken demecinde günün bir çok sorununa cesaretle dokunmuştur. Ama **bunu** yaparken, bazı plâtonik prensipler söylemekle beraber "Canım, Hükümet de ne yapsın?" veya, şikâyetçileri kastederek "Onlar da mübalâğa ediyorlar!" tarzında bir eda takınmaktan kendisini kurtaramamış-

C. H. P. ne olacak?

Metin TOKER

Bütçe görüşmelerinde memleketin manzarası partiler tarafından, kendi açılarından gözler önüne serilirken çok kimse Ana Muhalefet Partisinin ne olacağını düşünmekten kendini alamamıştır. Partinin resmî görüşü şüphesiz, müzakerelerin ilk gününde Genel Başkan İsmet İnönü tarafından söylenmiştir. Bu konuşmaya karşı A.P. Grupunun gösterdiği ilk tepki -gayet yumuşak bulunmuştur!- konuşmanın hemen, İktidar Partisinin sayın milletvekilleri tarafından pek anlaşılamadığını belli etmiştir. İnönünün, kelimeleri itinayla ve yerinde seçilmiş, şiddet ve hırçınlık taşımayan, kuvvetlendirici edatlara fazla iltifat etmeyen, biraz buruk türkçeli, fakat keskin ifade gücüne sahip konuşmaları, zaten, A.P.'den önce de D.P. Grupunca derhal anlaşılmazdı. Bunlar ancak akşam "yukarda" okunduğunda İnönünün ne demek istediği görülür ve o zaman Radyo Gazetesinin, yahut Başbakanın veya bir yetkilinin şiddetli, mukabelelerine yol açardı. Son konuşmadan bu yana bir hafta vakit geçtiğine göre Ana Muhalefet Partisi liderinin İktidar çevrelerinde beliren bazı temayüller önünde, bunlar hangi mevhum kuvvetler tarafından desteklenirse desteklensin kesin cephe almaya kararlı olduğu her halde farkedilmiştir. Temel hak ve hürriyetleri şiddetle zedelemek istidadı gösteren bir takım tedbirleri Parlâmentodan geçirmek A.P. için fazla zor olmasa da bunların memlekete kabul ettirilmesi, böyle bir muhalefet karşısında, hele zamlar çok geniş bir memnunsuzlar kütlesi yaratmışken kolay değildir. Bunların tatbikatına! girişmek ise Demirel Hükümetini, gayet kısa bir zamanda, Menderes Hükümetlerinin içinde boğulduğu çıkmazlara sürükleyecektir. Şimdiye kadar rejim sahasında vahim bir hata işlememiş bulanan Demirelin, artık kendisini mevhum kuvvetlerin himayesinde sanıp ihtiyatını terketmesi kabildir ama ihtiyar dostu İnönü bu takdirde kendisini karşısında bulacağım Bütçe Konuşmasında ona ihtar etmiştir. Bütün menfaati Türkiyede sakin bir demokratik rejimin devamında olan Demirelin bu dost ikazına kulak verip bir takım hayallerin oyuncağı olmaktan çıkması elbette ki en arzulanan hal çaresidir. Ama Demirel ısrar ederse siyasî barometre "fırtına" göstermekte fazla gecikmeyecektir.

Önünde açılan bu çetin çatışma ihtimali, C.H.P.'-nin iç durumunu daha büyük bir merak konusu yapmaktadır. Ortanın Solu takımı Mecliste veya parti toplantılarında "T.İ.P'in paraleli"ne düşmemiştir. Aksine, başta Genel Sekreter Bülent Ecevit, o takımdan çek CHP.'li kendi görüşleriyle T.İ.P.'in, yani aşırı solun görüşleri arasındaki farkları belirtmişlerdir. Eğer, bugünkü düzenin mutlaka düzeltilmesi gereken aksaklıklarını tenkid etmek ve marksistlerin de kullandıkları bir terminolojiyi kullanmak "T.İ.P.'in paralelinde olmak" sayılıyorsa, o zaman Türkiyede aklı başında kim varsa hepsini bu paralelde görmek gerekir ki bu T.İ.P.'e olmadık bir önem vermek demektir. Yani bir gün T.İP. "Allah bir!" derse, onun paralelinde olmamak için herkesin hep bir ağızdan "Hâşâ!" diye bağırması mı gerekecektir? C.H.P.'deki Ortanın Solu ekibi bir komplekse kapılmadan kendi inandıklarım söylemekte, ama yeri geldiğinde bu inançların aşırı solun inançlarına nerede, nerede, nerede uymadığım belirtmektedir.

Buna mukabil Sekizler, bilhassa Bütçe görüşmeleri sırasında A.P.'nin paralelinde olmaktan kurtulamamışlar, günün tartışmalı konularında öyle fikirler savunmuşlardır ki dinleyenler hayretler içinde kalmışlardır. Bunların çizdikleri memleket manzarası A.P. hatiplerinin çizdikleri memleket manzarasından az uzaklaşmış, hele sol cereyanlarla ilgili tasvir ve tavsiyeleri bir Tevfik İlerinin, bir Abdurrahman Şeref Lâçın, bir Sait Sina Yücesoyun zihniyetinin hudutları içinde olmuştur. Denize düşenin yılana sarılmasının politikada, son yıllarda, bundan daha hazin bir örneği görülmemiştir. Ama bu görüşlerin, baş savunucusu Turhan Feyzioğlu da olsa ve C.H.P. Grupuna maledilerek de söylenmiş bulunsa C.H.P. etiketini taşımasının imkânı yoktur. İlk gününden itibaren sola açık bir siyasi parti hüviyeti, taşıyan ilerici C.H.P.'nin, ihtirastan örümcekleşmiş kafalarla temsil edilmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Belki böyle bir takınım mevcudiyeti Demirelin ihtiyatsız hesaplar yapmasının ve kuvvet dengesini hatalı tesbitinin sebebini teşkil etmektedir. Fakat yakın olabilecek çatışma günü geldiğinde, bu çatışma Mecliste dahi cereyan etse C.H.P. adına savunulacak görüşler tek sesli olacak, Sekizler hattâ belki beşler veya üçler halinde, kendilerini yalnız kalmış göreceklerdir. Zira eşyanın tabiatı kendisine verilmek istenilen suni şekillerden daima daha kuvvetlidir.

Ancak Bütçe Görüşmelerindeki manzaranın bugün hemen bütün C.H.P.'lilere sordurduğu sual bu "Truva Atı"nın daha ne kadar süre parti duvarlarının içinde bırakılacağıdır. İnönü siyasi hayatında, ne kadar haklı olduğunun mümkün nisbetinde geniş kütle tarafından ve delillerini görerek anlaşılmasına daima önem vermiştir. Zamansız bir afta en ziyade acele edenler, Bayarın Kayseriden ilk salıverilmesi hadisesinde doğan karışıklıklar önünde doğru teşhisi İnönünün koyduğunu kabul etmişlerdir. Aydemir ve arkadaşları, silâh elde iki defa sokağa fırlamalarından önce tasfiye edilselerdi mağdur olarak asker kalplerinde yer edebilirlerdi. Sekizlerin Bütçe görüşmelerindeki tutumları, bilhassa Feyzioğlunun şahsı dolayısıyla belirtilen hissi tereddütleri geniş ölçüde ortadan kaldırmış ve çok kimseye "Yok, bu kadarı da olmaz!" dedirtmiştir. Daha neler de dedirtecektir.

Bu, "sonun başlangıcı"nın geride kaldığının ve "sonun sonu"na çok yaklaşılmış olduğunun işaretidir.

tır. Bu, Sunaydaki çelişik ruh haleti ve fikir çekişmesinin yüklediği bir handikap olsa gerektir. Zira tatbikat veya tasavvurlar prensipleri zedeleme istikameti alırsa, onlara cesaret vermekten ziyade onların istikametini değiştirmeye kalkışmak bir Cumhurbaşkanı için daha doğru davranış olurdu.

Cumhurbaşkanı Sunay Genel Kurmay Başkanlığı makamında memleketin zor günlerinde iki iktidarın, M.B.K. İktidarının ve İnönü iktidarının tutumlarını ve hareket esaslarım izlemek fırsatını bulmuştur. Hadiselerin üstesinden sükunetle gelmek yolunda İnönü tecrübesinin kendisinde hiç iz bırakmamış olması imkânsızdır. "Tedbir yoluna gitme"hin ise iktidarları nerelere götürdüğü başka tecrübelerle ortadadır.

Cumhurbaşkanı Sunayın prensiplerine itiraz etmek imkânı yoktur. Ama Sunay belirtebilirdi ki meselâ Orduyu komünizm tehlikesi konusunda uyarmak bir şeydir, Orduya komünizm diye bir takım şahsî, indî ve aslında bazı tarafları çok iptidaî fikirler belletmeye, kanaatler vermeye kalkışmak başka şeydir. Tıpkı bunun gibi memlekette yapılan -ve yapıldığı gerçek olan- komünizm propagandasını tesirsiz kılmak bir şeydir, bunu yapıyorum diye işe gelmeyen tenkidleri yasaklamak istemek bir başka şeydir. Tehlikeli, zararlı cereyanlar konusunda mevcut tedbirlerin yeni tedbirlere ihtiyaç hissettirmeyecek nitelikte olduğu acıktır. Mesele bir silâhı er iyi şekilde kullanmaktır. Yoksa en iyi silâhın mutlaka en ağır silâh olmadığım eski asker Sunay elbette ki çok kimseden daha iyi bilecek durumdadır. Başkan Sunayın öğretmenlerden de himaye kanadını esirgemiş olmasının sebebini anlamak zordur. Bu konudaki şikâyet basit bazı tatbikattan değildir. Bunlar haklı tatbikat da olabilirler. Şikâyet, bir camiayı tedhiş suretiyle baskı altına almaya bazı kimselerin kalkışması ve bu camianın kuvvetinin suni bölmelerle azaltılmasına teşebbüs edilmesindendir.

Çankaya sırtlarından gelen ses memleket durumunun bu özelliklerini de aksettirseydi. demecin yorumları her halde daha müsbet olurdu.

Süreyya Koç
Kimin sözcüsü?

C.H.P.

Halk toparlanmasını bekliyor..

Başbakan Demirel ve hanımı kalabalığın arasından sıyrılarak arabaya ilerlemeğe çalışırlarken büyük

Arif Ertunga
Patlıcan efendimizdir...

tezahürat yapılıyordu. Demirel, memnuniyetini gülümsiyerek gösterecekti ki, birden ne diye bağırıldığını anlıyarak suratı asıldı, adımlan hızlandı.

Başbakan ve hanımını saran kalabalık heyecanlı bir tempo ile ve onlara bakarak şöyle bağırıyordu:

"— Ya ya ya, şa şa şa, İsmet Paşa çok yaşa!"

O sırada İnönü kalabalığın bağırdığı kısımda değildi..

Olay, geçen haftanın sonunda Pazar gecesi Selim Sırrı Tarcan Salonunda cereyan etti. O gece o salonda Halkevleri Bayramı düzenlenmişti. Cumhurbaşkanı, Başbakan; Ana Muhalefet Partisi Lideri ve çok sayıda milletvekili gecenin dâvetlisiydi. Program zengindi. Nitekim, toplantı başladığında bilet alarak gelenlerin salonu hıncahınç doldurdukları görüldü. AP'li Celâl Ertuğ, CHP'den atılan Tahsin Banguoğlu temayülünde bir kadronun eline geçmiş olmasına rağmen Halkevlerine ilgi duyanların nasıl düşünceler taşıdıktan az sonra meydana gelen bir olayla belli oldu..

Salonda ön tarafta protokola dahil misafirler için bir bölüm ayrılmıştı. Toplantının başında, Selim Sırrı Salonuna eşi ile birlikte gelen İnönü, kendisine ayrılan yere ilerledi ve oturdu. Bu sırada İnönüye normal ölçü içinde bir tezahürat yapılmaktaydı. O anda, görevli olduğu anlaşılan bir delikanlı zuhur etti, hızla İnönünün yanma ilerledi ve oturduğu sandalyenin kendisi için ayrılmadığını CHP Genel Başkanına söyledi. Bütün' salon olayı takip ediyordu, İnönü biraz ötedeki başka bir sandalyeyi işaret etti. Delikanlı oranın da Genel Kurmay Başkanına ayrıldığını bildirdi. CHP Genel Başkanı ayağa kalktı, hanımının elini tuttu, protokola ait bölümden ayrılarak halkın oturduğu arka sıralara ilerledi. Bu arada Kasım Gülek yerini vermek istedi, İnönü oraya oturmadı ve başka bir yer bularak yerleşti, sonra hanımının kulağına eğilerek:

"— Burası daha rahat değil mi?" dedi.

Kritik zamanların işareti

Bu andan itibaren gece Halk Evleri Gecesi olmaktan çıktı, İnönü gecesi haline geldi. Salonu dolduran binlerce kişi en ufak vesile ile programı bırakıp İnönüye tezahü-

rat yapıyorlardı.. Bu arada, Demirelin hanımı kendi tarafında bulunan Cumhurbaşkanı ve oradaki protokol erkânının yakasına rozet taktı. Salon "Paşaya da, Paşaya da" diye inledi. Fakat bir anlık tereddüt geçiren Nazmiye Demirel o tarafa gitmedi. Bunun üzerine bir genç kız atıldı, İnönünün yanına ilerledi ve aynı rozeti onun yakasına taktı. Salonun heyecanı böyle olaylarla arttıkça arttı ve gecenin tonunda Demirelin etrafına toplananlar İnönü için tezahürat yaptılar..

Meydana gelen olaydan memnun olmayanlar, salondan çıkarken "Bir deli, bir kuyuya bir taş atar, kırk akıllı çıkaramaz" diyorlardı. "Deli" diye anılan, İnönüyü kaldırmağa teşebbüs eden Halkevi "görevlisi" idi. -Bu delikanlının Banguoğlunun yakım olduğu ifade edildi-. Fakat hareket geri tepmiş, üstelik Türkiyenin yaşadığı bütün kritik devrelerde olduğu gibi, şu sırada da İnönü etrafında bir kenetlenmenin başladığım göstermişti.. Tecrübe ile bilinen, böyle zamanlarda İnönüye yönelen her haksız hareketin kenetlenmeği hızlandırdığı ve harekete tevessül edeni daha da müşkil duruma ittiğidir.

Şimdi, genç Demirel bu olgunluğu başarıyla ve samimiyetle gösterirken, bu talihsiz rolü benimseyen Feyzioğlu ve arkadaşları baltalama ve sabotaj hareketlerine hızlanarak devam etmektedirler. Bütçe görüşmelerinde izledikleri tutum niyet ve politikalarını hiç bir tereddüt ve tevile imkân bırakmıyacak derecede açık hale koymuştur.

Çerkez Ethemin son numaraları

Geçen hafta İnönünün CHP Grupu adına yaptığı konuşmadan sonra, Reşit Ülkerin temin ettiği söz sırasından yararlanan Feyzioğlu Grup adına kürsüye çıktı. CHP içinde yaratmağa teşebbüs ettiği ortanın solunda olmayan "ikinci parti "-nin görüşlerini dile getirdi.. Bu davranış Küçük Kurultaydan sonra bir süre pasif davranan isyancıların, harekete, aynı, hattâ daha sert davranışlarla devama karar verdiklerini ortaya koyuyordu. Küçük Kurultayla Bütçenin Millet Meclisindeki görüşülmesi arasında geçen safhada bazı tereddütler geçirilmişti. Hattâ Sekizlerden bazıları, meselâ Turan Şahin, bir ara istifa niyetlerini bile aklından geçirmiş, fakat "Hayır, hayır! Onlar, gidecek, siz kalacaksınız" diye moral takviyesi görmüştü..

Böylece kendilerini "kalıcı", mücadele ettikleri ortanın solu hareketini ve İnönüyü "gidici" olarak görmeye başlayanlar pervasızlığı arttırdılar. Bütçenin Millet Meclisindeki görüşülmesinde CHP Grupu adına konuşacak olanlar bu hava içinde tesbit edildi. 1967 Bütçe görüşmelerinde CHP'yi temsil edecekler şunlardı: Turhan Feyzioğlu, Fethi Alacalı, Zarife Koçak, Adil Toközlü, Salih Yıldız, Ahmet Üstün, Coşkun Kırca, Süreyya Koç, Arif Ertunga, Mustafa Uyar, Ali Cüceoğlu, İlyas Kılıç, Ali Rıza Uzuner, Selçuk Çakıroğlu, İhsan Kabadayı, M. Kemal Çilesiz, Atıf Şohoğlu, Metin Cizreli, Reşit Ülker, Turan Şahin, Mehmet Yüceler, Niyazi Özgüç, Sadık Kutlay, Bekir Tünay, Nermin Neftçi, Selâhattin Kılıç, Fenni İslimyeli. Nihat Erim ile Şeref Bakşık, lütfen listeye alınmışlardı.. 33 sözcüden 24"ü son güven oyunda Feyzioğlunu destekliyenlerdendi. Bu arada ilginç görevlendirilmeler oldu. İthalât ve ihracat uzmanı Arif Ertungaya, Lebit Yurdoğluna inat diye Köy İşleri, Ormancı Ali Rıza Uzunere Diyanet,

Hani, para bulmak kolaydı?

Bugün Türkiyede "Süleyman Demirel" denilince hatıra bir politikacı gelmektedir ki bu zat, hem de Mecliste, 100 milyar liradan bahsedildiğinde hiç fütursuz "Para mı? Para bulmak kolay!" diye atmış, fakat iktidarının ikinci yılını . doldurmadan halkın bütün ihtiyaç maddelerinin fiyatını arttırmış, hazinesinin deliğini ancak öyle daraltabilmiştir. Bu iktidarın önümüzdeki senelerinde Türkiyeyi nelerin beklediği herkesin meçhulüdür»

Acaba başka halkların uzun mücadeleler, ıstırap, fedakârlık, gözyaşı, hattâ kan pahasına elde ettiği hakların bizde çok kolay verilmiş olmasından mıdır ki, biz bunların kıymetini takdir edemiyoruz? Kaderimizi, bir kaç ciddiyetsiz söz ve tutulması imkânsız vaad karşılığında kolaylıkla ehilsiz ellere bırakabiliyoruz ve sonra o ellerin sahipleri gözlerimizin içine baka baka bizi aldattıklarında melûl melûl boynumuzu bükmektan başka şey yapamıyoruz. Çalışmaktan, fedakârlıktan öylesine kaçmıyoruz ki bir gün bir başka politikacı çıkıp da "Ben sizi Spor-Totoyla zengin edeceğim, siz oyunuzu bana verin, üst tarafına karışmayın" dese, korkulur ki o da iktidara gelebilecektir.

Hiç kimsenin elinde, dokununca sihirli mucizeler yaratan bir değnek yoktur. Ama memleketlerin kalkınmasını sağlayabilen ve sağlayamayan usuller vardır. A.P. Genel Başkam Demirel Türkiyenin heba edilmiş en güzel on yılım bir "itilâ devri" diye nitelerken belki de asıl hevesini ve elinden gelebilecek işi ifade etmiştir. Türkiyede gerçek mucize, kurtuluşumuzla İkinci Dünya Harbi arasında geçen yıllarda olmuştur. O yıllar, hiç bir şeyi olmayan, üstelik harap ve yakılmış, yıkılmış bir memlekette bir enfrastrüktürün sadece o haysiyetli milletin kendi kaynaklarıyla kurulduğu devredir. D.P. İktidarı bunun süper strüktürünü bina etmek için bütün maddi imkânları devraldığı devletin hazinesinde ve onun itibarıyla dış hibelerde bulmuş, fakat güzelim memleketi sekiz senenin sonunda, resmen bir beynelmilel ameliyat masasına yatırmıştır.

Bu mu, itilâ devri?

İnsan bir yıl evvel "100 milyar lira mı? Para mı, o? Para bulmak kolay!." diye bağırır, bir yıl sonra şekerden elli kuruş, benzinden on kuruş diye halkın cebine elini sokmaktan çekinmez ve buna 'politika sanatı" derse, evet, onun anladığı itilâ devri, elbette ki bundan başka bîr şey olamaz.

emekli subay İhsan Kabadayıya Vakıflar bütçelerinin tenkidi görevi verildi. Millî Savunma Bütçesinin tenkidi ise "ihtisas erbabı" emekli yarbay Süreyya Koça verildi.. Bu hususta ne büyük isabet kaydedildiği, konuşma yapılınca anlaşıldı. Koç konuşurken AP'liler ayakta alkışladılar. Milli Savunma Bakanı sözcüyü tebrik için ayakta bekledi.. Koçun savunduğu görüşler AP'lilerin gönlüne hitap ediyordu.. Bu koalisyon devam etti gitti. İhsan Kabadayı konuşmasını bir AP sözcüsü ağzıyla, bütçenin hayırlı olması için tanrıya dua ederek, ilgilileri selâmet, rahmet ve mağfiretle yâdederek kürsüden indi. Feyzioğlunun sözcüleri AP tarafından alkışlanıyor. Başbakan tarafından, Bakanlar tarafından tebrik ediliyordu. Hattâ bu dayanışma o hale geldi ki, Mecliste bu haftanın başında Pazartesi günü gaza zam, bazı yaylacı AP milletvekilleri ile muhalefetin birleşmesi sonunda reddedilirken Fethi Çelikbaş, Arif Ertunga ve bunlar gibileri zammı kabul yönünde oy kullandılar. Çelikbaş ve Ertunga grup disiplinine gerekli hürmeti göstermişlerdi.. Ama AP Grupunun disiplinine..

Bu arada paslaşmalar devam etti. İçişleri Bakanı, Feyzioglu ve Kırcanın CHP Merkez Yöneticilerini şaibe altında bırakmak için ortaya çıkardıkları Boissel misalini ithamkâr bir üslûpla konuşmasında tekrarladı. Eğitim Bütçesini tenkit eden Nuri Kodamanoğlu sert tenkitlere girişince AP'liler Feyzioglu grupuna seslendiler:

"— TİP parelerinde konuşuyor, grupunuzu ilzam etmediğini söylesenize!" Senatoda Fehmi Alpaslanın yaptığının, Mecliste de tekrarı isteniyordu.

Dışişleri Bakanlığı Bütçesi üzerinde konuşan Nihat Erimi dinlemeğe İnönü de geldi Erimin konuşması bitince İnönü dışarı çıktı. Ortanın Solu milletvekilleri de peşinden. Sebebi soranlara onlardan biri şöyle dedi:

"— Bizim Grup Başkanımız dışarı çıktı.."

Neden suya tirit muhalefet?

Ortanın solunda bir CHP'nin, görüşlerinin doğruluğunu en iyi gösterebilecek örnek olan son zamların, Ortanın Solu Ekibi tarafından etkili şekilde işlenmesi ihtimali çomakçıları endişelendiriyordu. Bunun da çaresi bulundu. AP'li militanların gayretleri ile Anadoluya, "son zamları AP ile CHP birlikte kararlaştırdılar" diye haber -yayıldı. Bu yetmezmiş gibi Ferit Melen geçen hafta bir gazetecinin "zamlar konusunda daha belirli konuşabilirdiniz, vatandaş kan ağlıyor. Neden böyle yapmadınız?" şeklindeki sorusuna şu cevabı verdi:

Ferit Melen
İnsan şaşırırsa...

"— Bu zamlar enflâsyona karşı tedbirlerdir. Biz de hükümette olsaydık bu zamları yapmak zorunda kalacaktık."

Melene göre, CPH'nin bütçe görüşmelerinde suya tirit muhalefet yapmasının sebebi ise İnönünün iktidarla iyi münasebetler istemesiydi..

Baltalama bu dereceye varınca ortanın solundaki milletvekilleri tedbir almak ihtiyacım hissettiler. Meseleyi görüştüler ve Şükrü Koçun kendi adlarına bir demeç vererek gerçeği açıklamasına karar verdiler. Koç Sah günü yaptığı açıklamada, Meleni kesinlikle yalanlıyarak "18'inci Kurultayı ile sosyal ve ekonomik politikasını yeni bir bakış açısına, ortanın soluna yerleştiren CHP, şu anda iktidarda olsaydı AP İktidarının getirdiği, vasıtalı vergilere zam esasına dayanan açık kapatma yolunu tutmazdı. Biz iktidarda olsaydık, millî gelirin yüzde 57'sini alan bir avuç büyük kazanç sahibinin kamu masraflarına katılmalarını sağlıyacak reformcu ve âdil kanunlar getirirdik" dedi. Koç; CHP'nin Bütçede sesinin zayıf çıkmasının ve hürriyetleri kısma eğilimindeki AP'nin karşısına grupça kesin, şekilde çıkılmamasının Genel Başkanın arzusu gibi göstermenin yalan olduğunu belirterek şunları söyledi:

"— Genel Başkanımız CHP'nin görüşlerini Bütçenin tümü üzerindeki konuşmasında ortaya koymuştur. Bu konuşma CHP'nin sesini, fikrini ve devlet anlayışını açıkça ve erkekçe ifade eden derslerle doludur. Eski Maliye Bakanının bu konuşmayı bir defa daha okumasında fayda vardır. Ortanın solundaki CHP milletvekilleri olarak Genel Başkanın görüşlerinde partimizin gerçek ifadesini bulduğumuzu kamuoyuna açıklarız.."

İp daha ne kadar gerilir?

Ortanın solundaki milletvekilleri, bundan böyle kendilerini, grup yöneticilerinin CHP'nin gerçek görüşleri ile ilgisi kalmıyan politikalarıyla bağlı saymıyacaklarını söylemektedirler. Bunun yanında Ortanın solu ekibi Mart başından itibaren yurt gezilerine daha hızlı şekilde devam edecektir. Hava şartlan yüzünden Karadeniz gezisini bir süre geri atan Ecevit, 3 Martta Selâ-

Kulağa Küpe

Yeni tasnif

Hiç kimseden habersiz, MecListeki partilere bir yenisi ilâve edildi. A.P. vardı, C.H.P. vardı, Y.T.P. vardı, T.İ.P. vardı, M.P. vardı, C.K.M.P. vardı. Şimdi bir de Ç.E.P. var. Çerkez Ethem Partisi!

hattın Hakkı Esatoğlu ve Konya Milletvekilleri ile birlikte Konyaya gidecektir. Ecevit daha sonra 18 Mart 2 Nisan arasında Batı Anadoluyu -daha önce gitmediği yerleri tarayacaktır. Diğer Merkez Yönetim Kurulu üyeleri ve milletvekilleri gruplar halinde bölgeleri gezecekler ve bölge toplantıları tertipliyeceklerdir.

Bu geziler planlanırken genç yöneticilerin neşeleri yerindeydi. Çıkacaklar, anlatacaklar, hele son zamların anlamını en açık şekilde ortaya koyacaklardı..

Buna mukabil "Çerkez Ethem takımı" da bir takım geziler planlamaktadır. Mehmet Pırıltı, Antalya teşkilâtına "Kurban bayramında kalabalık bir grupla geliyoruz" diye haber göndermiştir. Ancak bu, turistik bir gezi haberidir. Feyzioğlunun bütçeden sonra Adanaya gideceği bildirilmektedir. CHP'deki hava, bir Kurultay öncesini andırmaktadır. Fakat meselenin çözümü için Kurultaya lüzum kalmaması ihtimali de mevcuttur..

Tüzük incelenmektedir!

Ziyaretler

Bağdattan gelen misafir

Yakın geçmişte büyük iç olaylara sahne olan Güney-Doğu sınır komşumuz Irakın Devlet Başkanı Abdurrahman Muhammed Arif, haftanın başındaki Pazartesi günü, beraberinde iki Bakanı ve 25 kişilik bir heyet olduğu halde Ankaraya geldi.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayın resmî davetlisi olarak Türkiyeye gelen komşu Devlet Başkanı, Pazartesi günü saat 13.15'te, Esenboğa Havaalanında, Cumhurbaşkanı Sunay, Başbakan Demirel, Genel Kurmay Başkam Tural, bazı Bakanlar, kuvvet komutanları ve Ankaradaki kor diplomatik mensupları tarafından karşılandı.

Mutad törenden sonra terminalin şeref salonuna alman misafir Devlet Başkanı, burada kısa bir konuşma yaparak,

"— Bu gezinin muvaffak olacağına inanıyorum." dedi.

İki Devlet Başkanı arasındaki resmî görüşmeler Sali günü başladı.

Irak Devlet Başkanı General Arif, misafir edildiği Hariciye Köşkünden saat 10'da Çankaya Köşküne geldi. Sunay ve Arif öğleden sonra da gündemdeki konular üzerinde görüştüler.

Devlet Başkanları seviyesindeki bu görüşmelerden ayrı olarak Irak Dışişleri Bakanı Adnan El-Paçacı ve İktisat Bakanı Kâzım Abdülhamit El-Mehdi de, türk Bakanlarla, görevleriyle ilgili konuları müzakere ettiler. Alt kademedeki bu görüşmeler, misafirlerin Ankarada kalacakları Perşembe gününe kadar devam edecektir.

Irak Cumhurbaşkanı Arif Esenboğada
Doğudan bir dost

Gerek Devlet Başkanları ve gerekse Bakanlar seviyesindeki bu toplantılarda ele alınacak konular hakkında henüz resmî bir açıklama yapılmamış olmakla beraber, sızan haberlere göre şu konular üzerinde durulmaktadır: İki ülke arasındaki dostluğun ve iktisadî münasebetlerin geliştirilmesi, Iraktaki türklerin durumu, bölgenin emniyeti ve Fırat suları meselesi. Bu son konu, Irakı doğrudan doğruya ilgilendirmemekle beraber, komşu Devlet Başkanı ve Bakanlarının bu konuda Türkiye - Suriye Hükümetleri arasındaki mevcut anlaşmazlığa bir çare bulunması için arabuluculuk edecekleri söylenmektedir.

Misafir Devlet Başkanı ve beraberindekiler, Perşembe günü, İstanbula hareket etmeden önce Kırıkkaleye gidecek ve buradaki fabrikaları gezeceklerdir.

Pazar gününe kadar İstanbulda kalacak olan Irak Devlet Başkanı, muhtemelen burada bir basın toplantısı yaparak gezi izlenimlerini anlatacaktır.

Turizm

El üstünde kimin eli?

AP İktidarını temsil edenlerin devlet kurumlarına karşı takındıkları tutum çeşitli örneklerle devam ederken, AKİS Muhabirinin hafta başında görüştüğü bir Genel Müdür, aynı cinsten bir başka olayı, değişik bir ifadeyle de olsa doğruladı ve Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihat Kürşatın emriyle 200 bin dolarlık bir turizm gelirinin özel bir şirkete kaptırıldığını kabul etti.

AKİS'çinin konuştuğu Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürü Ümit Halit Demiriz -zaman zaman çelişen ve meseleye bir başka açıdan bakan sözlerine rağmen- meselenin "bamteli"ni teşkil eden şu sözleri söyledi:

"— Mesele Genel Kurmay Başkanlığı tarafından Bakanlığa intikal ettirildiğinde Nihat Bey ve biz, bu işi kendi şirketimizin beceremi-

Bir Anatomi

Plân, Demirel ve

"Köye kadar giden kalkınma hizmetleri 1950 ile baş lar.."

Bu, Başbakan Demirelin geçen hafta Mecliste yaptığı ilgi çekici konuşmanın esaslı incilerinden bi riydi. Geniş tartışmaları davet edeceği apaçık olan bu sözün dışında konuşma, yapıldığı ânın şartları bakımından da önem taşımaktaydı.

27 Mayısa ve 27 Mayısçılara karşı küfür kampanyaları şiddet kazanıyor 27 Mayısa bağlı çevreler ise, bu sorumsuz gidiş karşısında iktidarın bir şeyler yapması gerektiğini, 27 Mayısın sahibi olan müesseselerde bir huzursuzluğun başladığım söylüyorlardı. Bu şartlar altında benimsiyeceği tutum merak edilen iktidarın cevabı "açık" oldu: Başbakan Meclis Kürsüsüne çıktı, 1950-60 dönemini bizzat överek, malûm kampanyaya yeşil ışığı yaktı. Bu kampanya ile 27 Mayısın zedelendiğinden yakınanlara cevap teşkil eden cümle ise şuydu:

"— 27 Mayısı bir âmentü şeklinde ikide birde dile getirmek doğru değildir."

Plânlama Bütçesi ile ilgili tenkidleri cevaplandırmak vesilesiyle malûm konuya giren Başbakan diyordu ki:

"— 1950-60 devresine keşmekeş devri denilemez. Hasan Özcan '1960'a kadar iş başındaki hükümetler hiç bir şey yapmadı, çıkarlarına çalıştılar' diyor. Herhalde imaları 1950-60 devresi için olacak. Buna insaf derim. Bu bir haksızlıktır. Müdafaasını yapma imkânına sahip olmayan insanlar için böyle isnatlar ortaya atmak en azından hakşinaslık olamaz. Köye kadar giden kalkınma hizmetleri 1950 ile başlar. Sözü geçen devredeki hükümetler yurt için çalışmışlardır. Köy mefhumu bu devrede ele alınmış, en ücra yurt köşelerine hizmet götürülmüştür."

Konuşmayı çok cüretkâr bulanlar, "yahu bu, savcılara açıktan, 'Tedbirler Kanununu uygulamayın' diye direktif vermektir" diyenler oldu. Kimisi, aynı lâfların nasıl olsa kapı arkalarında konuşulduğunu, bu çeşit tartışmalar açığa çıkarsa yasaktan doğan cazibe ve etkilerini kaybedeceğini söyledi. Ki bu doğrudur. Türkiyede bir politikacı tipi, altı yıldan beri bu yasaktan yararlanmış, aslında söyliyebileceği uzun boylu bir şey olmadığı halde "ah söyletmiyorlar ki..",. "gözlerime bak ne demek istediğimi anlıyacaksın" edebiyatı ile sonuç almaya çalışmıştır.

Şimdi Başbakanın bu çıkışı ile lâflar açık söylenmeye başlanmışsa elbette, ki cevapları da verilecektir. Bakalım o zaman nallan düşüncesini nasıl etkileyeceklerdir?

Tartışmalar açık olursa netice ne olur?

Başbakan demiştir ki:

"— Kalkınma hizmetleri 1950 ile başlar.."

Bu sözün bir anlamı da, 1923-50 arasındaki devrede kalkınma hizmetlerinin mevcut olmadığıdır.

Hazırlanmasına -kendi iddiasına ve övünmesine göre- Süleyman Demirelin de katıldığı ve TBMM tarafından kabul edilerek bir "ekonomik kanun" niteliği kazanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının 8 inci sayfasında Milli Gelirin, adam başına gelirin ve tarımsal üretimin 1927'den 1961'e kadar gelişmesini sabit fiyatlarla gösteren bir tablo vardır:

(1938:100)

	1927	1938	1945	1950	1958	1961
Milli gelir	53	100	77	121	213	226
Adam başına **gelir**	65	100	69	101	129	125
Tarımsal **üretim**	57	100	74	116	199	205

Kalkınmanın belli başlı ölçülerinden biri olan Milli Gelir tabloya göre sadece 1927-1938 arasında iki misime yakın artmıştır. 1927-1950 arasındaki artış ise -araya İkinci Dünya Savaşı yıllarının sarsıcı ve geriletici etkileri girdiği halde- üç misline yakındır. Kalkınmanın diğer ölçüleri araştırıldığında ortaya çıkan, yine Demirelin geçen hafta ortaya attığı iddianın gerçeği göstermediğidir. Nüfusa göre okur yazar oram -yine Plândaki rakamlara göre-, 1940 ile 1950 arasındaki 10 yıllık devrede % 11.2, 1950-60 arasında ise % 6.5 artmıştır. DP. ve A.P.'nin büyük propaganda silâhı kara yolu inşaatında; 1950-60 arasında, Amerikan yardımı ile gelen modern makinalarla yapılan devlet ve il yolu 14 bin 500 kilometredir. Çok daha dar imkânlarla çalışılan 193040 arasında ise 11 bin 964 kilometredir.. Demirelin bir kalemde silip atmağa kalktığı 1923-1950 devresinde 28 bin 765 kilometre yol yapılmıştır.. -D.P.'nin yaptığından iki misli fazla- 1950-60 devresinde hepsi hepsi 129 kilometre demiryolu döşenmiştir. Halbuki sadece 1923-30 arasında döşenen demiryolu 1883 kilometredir. 1923-1950 arasında döşenen demiryolu ise 3915 kilometredir ve bu D.P.'nin yaptığının 30 mislidir.

Rakamların söylediği budur» Bundan başka, kalkınma çabalarının hangi şartlar içinde yürütüldüğüne de bakmak gerekir. İktisatçılar Türkiyenin ekonomik gelişmelerini devreler halinde incelemektedirler: "Kuruluş yılları" (1923-38) kurtuluş savaşından yorgun, harap ve yalnız çıkan bir ülkenin imkânsızlıklarla

boş lâflar hakkında

savaşıdır.. Buna rağmen önemli miktar borç ödenmiş, büyük dünya buhranının etkileri giderilmeğe çalışılmış, ilk kalkınma hamlelerine girişilerek birinci ve ikinci sanayi plânları uygulanmıştır. Bu dönemde sanayi ve inşaatın milli gelirdeki payı yüzde 10'dan yüzde 16'ya çıkarılmıştır. Bu, kalkınmanın -yetersiz de olsa- o zaman başladığını gösteren bir belirtidir. Plânlamanın eski İktisadî Plânlama Dairesi Başkam Profesör Besim Üstünel, "kalkınma 1950 île başlar" iddiasına karşı şöyle demektedir:

"— Türkiyede kalkınma hamleleri 1950'lerde değil, 1930'larda başlamıştır. Bu hem istatistiklerle, hem de kalkınmanın işareti olarak kabul edilen çeşitli ölçülerle gösterilebilir. Demiryolları, ilk şeker fabrikaları, ilk çimento fabrikaları, ilk demir çelik fabrikası, Sümerbankın bilhassa tekstil alanındaki çalışmaları ,Etibankın maden sahalarındaki faaliyetleri bu devreye rastlar.."

Sonraki ekonomik devreye "Savaş Yılları" denilmektedir. 1939-1945 arasında savunma masraflarının ekonomiye yüklediği külfet, dış âlemle münasebetlerin kesilmesi, gelişmeyi engellemiştir. "Savaş Sonrası" devresinde ise (1946-1950) savunma yükü, toprak bütünlüğümüzü tehdit eden istekler yüzünden yine yüksek seviyede devam etmiş, buna rağmen, "Türk ekonomisi, dış borçlarım ödemiş, önemli miktarda altın ve döviz rezervi yapmış olarak" -Beş Yıllık Plân, sayfa: 10- çıkmıştır. Artık yeni ve oldukça hızlı bir kalkınma hamlesi için şartlar hazırdır. Gerçekten 1950-51 yıllarında böyle bir hamle başlamış ve 1954'e kadar devam etmiştir. Demirel ve fikirdaşlarının "kalkınma 1950'de başladı" derken dayandıkları mesnet budur. Oysa gerçekte savaştan sonraki hamlenin başlangıcı 1947-48 yıllarına rastlamaktadır. Yine Prof. Besim Üstünele göre, "1950'de yeni iktidar geldiğinde, yardımlar sağlanmış -Marshall yardımı-, döviz ve altın kasada hazır, Amerikadan gönderilen traktörler vapurdaydı.." Plânda bu gerçek şöyle dile getirilmektedir:

"Sistemli gelişme için gerekli fikrî ve teknik hazırlıklar 1948 yılında başlamış ve ilk meseleler bu dönemde ele alınmıştır.."

1950-53 dönemi Türk ekonomisinde canlılık ve bolluk devresidir. Ama girilen ekonomik politikanın yanlışlığı, döviz ve altın stokları eridikten, mâkinalı tarımla ekilebilecek toprakların sınırına süratle varıldıktan sonra derhal kendini belli etmiş, iktisatçıların "enflâsyoncu gelişme yılları" dedikleri 1951-1958 devresinin ardından durulma ve sıkıntı yılları gelmiş, dış çevrelerin devolüasyon tavsiyelerine karsı uzun bir süre dayanan devrin hükümeti sonunda buna razı olmak durumunda kalmıştır.. -Şimdi de Demirel aynı yolu tutmuş ve işbaşına geldikten kısa bir süre sonra "devolüasyon" sözü ortaya çıkmıştır. Bakalım Demirel ne kadar dayanacaktır?-

Bu devrenin 1950-53- ekonomik politikası ve neticede enflâsyon, gelir dağılımını olumsuz bir yönde etkilemiş, Plândaki ifade ile "memurların, sanayi ve tarım işçilerinin gelir dağılımındaki kişisel paylarının gittikçe azalmasına karşı, sermaye, teşebbüs ve rant gelirleri sahiplerinin gelir dağılımındaki paylan yükselmiş"tir. "Enflâsyoncu genişleme yılları"nın sonucu için Plân şöyle demektedir:. "Dönemin sonuna doğru, ekonomi ancak günden güne alınan geçici tedbirlerle ayakta durabilen, dengesiz ve güçsüz bir duruma düşmüştür" -Sayfa: 11- "Aşın enflâsyon politikasına 1958'deki stabilizasyon kararları ile son verildi ve ekonomi monoter bir iflâsın eşiğinden zor kurtuldu." -Beş Yıllık Kalkınma Plânı. Sayfa: 25-...

İşte Demirelin geçen hafta açıktan savunmağa -ve aslında izlemeğe- başladığı politikanın sonucu.. İşte kalkınmanın "1950 ile başladığı" iddiasının içyüzü. İşin tuhafı bugün bu iddiayı ileri süren Demirel, 1966 İzmir Fuarının açılışında okunan konuşmasında Türkiyenin kalkınma hareketini "30 senelik bir devre" içinde ele almış ve şöyle demişti:

"— 30 senelik bir devre içersinle Türkiye çeşitli sanayi kollarında, sıfırdan, her türlü ölçü içersinde küçümsenemiyecek kapasitelere ve istihsal gücüne erişmiştir.." -Bu da fazla iyimserliktir. Devreler ister 1923-60 diye, ister 1950-60 diye alınsın kalkınma çabamız çok yetersiz kalmış ve Plânlı Kalkınma zorunluğu kabul edilmiştir. Ama Plânlı Kalkınma hamlesi tam müspet tesirlerini göstereceği, tam istikrar sağlandığı sırada 1965 seçimleriyle AP. gibi bir iktidarın gelmesi şanssızlıktır. Bu, 1948 imkânlarının harcanması gibidir. Kader!..-

Meseleler açık tartışılmağa başlanırsa dün perhizden bahsederken bugün lahana turşusundan dem vuranlar cevaplarını alacaklar ve Türk kamu oyu bu diyaloğu, herhalde çok şey öğrenerek izleyecektir.

Şimdi A.P hükümetinden beklenen samimi davranış, iki kanun tasarısını cesaretle meclise sevketmesidir: 27 Mayısın âmentü gibi ikide birde dile getirilmesini önlemek üzere, 27 Mayıs bayramım iptal eden tasarıyı... Demirelin 1950-60 devresi için tercih ettiği açık konuşmanın bir monolog halinden çıkmasını ve buna bütün türk kamu oyunun katılmasını sağlamak üzere, 38 Sayılı Tedbirler Kanununu kaldıran tasarıyı!..

yeceği ve bir tek firmanın bu işin altından kalkamıyacağı kanaatindeydik. Birçok özel turizm şirketleri de işe müşteri oluyor ve cazip tekliflerle Bakanlığa başvuruyorlardı. Bu arada bir firma daha açıkgöz davrandı ve müşterilerle anlaşarak işi aldı."

Bizzat Tanıtma Genel Müdürü Ümit Halit Demirizin de adının karıştığı olay, geçtiğimiz 1966 yılının Eylül ayı sonunda cereyan etti. Bir Devlet Kuruluşu olan Turizm Bankasının en büyük hisseye sahip olduğu Turist Seyahat Anonim Şirketinin 200. bin dolarlık bir organizasyondan ve yaklaşık olarak 250 bin liralık bu kardan mahrum edildiği bu olayın iç yüzü şudur:

Eylül ayı içinde, Trakyada yapılan NATO Ekspres Tatbikatına katılan yabancı askerlerin bu arada İstanbulu gezmeleri arzu edilmiş ve komutanları tarafından bu durum Türk Genel Kurmayına bildirilerek bir turizm firmasının salık verilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Genel Kurmay da durumu Turizm ve Tanıtma Bakanlığına duyurmuş ve görüşünü sormuştur. Bakanlık ilk anda bu işi bir devlet kuruluşu olan Turist Seyahat Anonim Şirketine vermeyi uygun bulmuş ve karar, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğünün 31.8.1966 tarih ve 3166 numaralı bir yazısıyla, Şirket Genel Müdürlüğüne bildirilmiştir.

Bölge Müdürü Memduh Tezelin imzasını taşıyan yazıda şöyle denilmektedir: "Tanıtma Genel Müdürü Sayın Ümit Halit Demiriz, .NATO Ekspres Tatbikatı dolayısıyla 22-28 Eylül tarihleri arasında şehrimize gelecek tahminen 4 bin kişilik yabancı asker grupunun şehrimizde kaldıkları müddetçe yapacakları turistik gezilerin ve diğer programların, şirketiniz tarafından yapılacağına dair Genel Kurmay Başkanlığınca Bakanlığımıza talimat verildiğini size bildirmemi bana telefonla söylemiştir. En derin saygılarımla-"

İşler karışıyor

Yazı üzerine Turist/Seyahat Şirketinin o zamanki Genel Müdürü eski gazeteci Kemal Zeki Gençosman, derhal harekete geçmiş, gereken yerlerle temas ettikten sonra program için bazı angajmanlara girişmiştir.

Nihat Kürşat
Çapraşık işler

Ne var ki, bu yazıdan hemen 6 gün sonra Şirkete gelen bir başka yazıyla herşey altüst olmuş ve bu program gerçekleştiği takdirde şirketin zararının önemli bir kısmını kapatabileceğini hesaplayan Kemal Zeki Gençosman, hayâl kırıklığına uğramıştır. Zira gelen ve yine Bölge Müdürü Memduh Tezel imzasını taşıyan 6.9.1966 tarih, 3268 numaralı yazıda, organizasyonun Tura Turizm Komandit Şirketi adında bir özel şirketle müştereken yapılacağı bildirilmektedir. İşin garip tarafı, aynı yazıda, bu talimatın da telefonla Ankaradan ve Ümit Halit Demiriz tarafından verildiği belirtilmekledir ve Demirizin bu talimatları Bakan Nihat Kürşata atfen verdiği ileri sürülmektedir.

AKİS'çinin hafta başında, makamında ziyaret ederek görüştüğü Tanıtma Genel Müdürü Ümit Halit, Demiriz, olayın buraya kadar olan seyrini kabul etmiş fakat, kendi adının geçtiği ikinci talimat için, önce hiç hatırlamadığım, daha sonra böyle bir talimat vermediğini söylemiştir. Mesele biraz daha açılınca İstanbuldaki ilgililerin sözlerini yanlış anladıklarını ve kandilinin sadece Turadan değil, işe müşteri olan diğer özel şirketlerden de bahsettiğini belirtmiştir. Ne var i ki, eldeki belgeler Demirizin bu iddialarıyla çelişmekte ve Demiriz tarafından talimat verildiği özellikle belirtilen ikinci yazının altında, şöyle bir de not bulunmaktadır;

"Not: Tura Turizm ile temasa geçilmesi. Tel: 480490." -Demiriz, AKİS'çiyle yaptığı görüşmede, kendi-, sinden habersiz olarak adını bu talimata karıştırdığı için Memduh Tezeli telefonla kınadığını söylemiştir-.

İkinci talimata rağmen bunu bir "haraç ödeme" olarak kabul eden Turist Seyahat Şirketinin iddialı Genel Müdürü Kemal Zeki Gençosman, kararı bozdurabilmek için şirketin patronu durumunda olan Turizm Bankası Genel Müdürü Davut Giresunluya başvurmuş ve bunun önüne geçilmesini istemiştir. İddiaya göre, Giresunlu, Gençosmanın bu müracaatına şu cevabı vermiştir:

"— Aman kardeşim, bu işin peşini bırak. Çünkü bunu Nuri Beşer takip ediyor!"

Nuri Beşer adını duyunca beyninden vurulmuşa dönen Gençosman, derhal meseleyi İstanbuldaki I. Ordu Kurmay Başkanına duyur-

muş ve dönen dolaplara müdahale edilmesini istemiştir.

Kime niyet, kime kısmet..

Ne yazık ki, Turizm ve Tanıtma Bakam Nihat Kürşat bu konuda kararlıdır ve bu işi tanınmış özel şirketlerin daha iyi yapabilecekleri kanaatindedir. Nitekim Gencosmana Ankarada bu fikri kabul etmesi için yan rica, yarı baskı yoluyla mesele anlatılırken, iki tanınmış tizel turizm firmasının temsilcileri de -Türk Ekspres ve Kontuvar Turizm- apartopar Ankaraya çağrılarak kendilerine bu işi organize etmeleri . teklif edilmiştir. Bu arada 200 bin lira sermayeli küçük Tura şirketinin temsilcisi iki genç Ankaraya gelmiş ve bu tatlı kârdan bir pay çıkarabilmek için çalışmışlardır.

Fakat bu sırada hiç beklenmeyen bir şey olmuş ve ABC Turizm Firması -iddiaya göre-, NATO yetkilileri ile bizzat görüşüp anlaşarak yabancı askerlerin İstanbulda kalacakları bir haftalık süre içindeki gezi ve eğlence programlarını düzenlemek işini alıvermiştir.

Öğretmen kıyımı

Jale CANDAN

İyi bir öğretmen, çocuğun gelişmesinde, kötü bir anne-babadan çok daha etkili olabilir. Kötü bir anne-baba, muhakkak çocuğa bile bile kötülük eden veya onu sevmiyen anne-baba değildir. Bazan da bilgisizlik veya dengesiz sevgi yüzünden onu gerektiği gibi sevmesini bilmeyen veya ona iyi örnek olamıyan anne ve babadır. Oysa ki öğretmen, biraz da çocukla arasındaki mesafeden faydalanarak, ona iyi şeyler aşılayabilir. Öğrettiği tarihtir, coğrafyadır, matematiktir ama, bir sınıfın karşısında o, otoritenin, kanunun, hak ve doğruluğun, çocuğun hazırlandığı bir "yarının", hayatın, bilinmeyen ve öğrenilmek istenen herşeyin temsilcisidir. Çocuklara karşı davranışları, sarfettiği her sözcük, onlar tarafından, bu açıdan değerlendirilir. Onun küçük hesaplarla hareket etmesini, çıkarcı olmasını, öğrenciler arasında ayırım yapmasını veya imkânlarım kötüye kullanmasını çocuklar hiçbir zaman affetmezler.

Öğretmen de nisandır tabiî. Özel hayatında zafları, noksanları olabilir. Parasızlık çeker, bir yere tâyin için iltimas istiyebilir ama bunun için fikirlerini satmaz, filancanın hoşuna gitmek için çocuklara inanmadığı ülküler aşılamaya kalkmaz. Tabii.bu bahsettiğim, Atatürkün, Türkiyede yarattığı ve Türkiye Cumhuriyetinin temel taşlarından bir tanesi olan öğretmen tipidir. Onu hepimiz tanırız. Ülkücüdür, halkçıdır, memleketimizi çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırabilmek için akıl yolunu seçmiş ve bu yola karşı çıkanlara, bütün iftiralara, ıstıraplara, haksız isnatlara rağmen, amansız, korkusuz bir mücadele açmaya ant içmiştir. Politik hiçbir' amaç gütmeden politikada ilericilerin yanındadır, çünkü Türkiyenin gerçeklerini köyde-kentte yalandan görmüş, duymuş, Atatürkçülüğü bir kalıp olarak değil, bu gerçekler açısından ve ilim yolundan değerlendirmiştir. Bu öğretmenin **1961** anayasasının yanında olmaktan başka da iddiası yoktur.

Ama 1967 Türkiyesinde bu öğretmene artık hayat hakkı tanınmak İstenmiyor. İktidar bugün, Türkiye Cumhuriyetinin temel taşlarından olan öğretmene el atmıştır ve onu tedirgin etmeye, temeldeki taşı oynatıp yerine yenisini koymaya çalışmaktadır. Bu yeni öğretmen tipi, iktidarın türküsünü söyliyecek, Atatürkçülük yerine mukaddesatçılık ülküsünü aşılayacak, ilericiliğin yerine tutuculuğun övgüsünü yapacak, kısacası bütün tutum ve davranışları ile, memleketi Atatürk öncesine götürmeye çalışacak. Kontrolsüz kuran kursları ve sözde din adamları ile el birliği edecek, tabii sırtı da yere gelmiyecek.. Bu öğretmen cehaletle, bilgisizlik, tembellik ve çıkarcılıkla değil, 1961 anayasasından yana olanlarla savaşacak, onlara komünist diyecek, onları lanetleyecek, onları istediği yerlere sürdürecek, işlerinden attıracak.

Bugün Milli Eğitim Bakanlığı, gerçekten bir öğretmen kıyımına girmiş bulunmaktadır. "Türkiyenin her köşesi birdir" sloganı ile karda kışda yapılan baskı tâyinleri, son olarak yine TÖS'ü hedef almıştır. Fakir Baykurttan sonra 40.000 üyeli bu öğretmen sendikasının yeni genel başkam Feyzullah Ertuğrul da kış ortasında Ankaradakl ilk öğretim müfettişliği görevinden almarak Elâzığın Karagedik köyü öğretmenliğine tâyin edilmiştir. Bu olay Millî Eğitim Bakanlığının TÖS'ü dağıtmak içip sistemli bir politika güttüğünün en açık delilidir. Çünkü tâyin, Feyzullah Ertuğrulun TÖS Genel Başkanlığına getirilmesinden hemen sonra, kendisinin' Ankarada sağırlar okulunda okuyan ve özel tedavi gören doğuştan sakat bir kızı olduğu dikkate alınmadan yapılmıştır.

Bir büyük öğretmenler sendikasına yapılan baskı, 1961 Anayasasından yana olan öğretmenlerin bütün Anadoluda hallaç pamuğu gibi oradan oraya atılıp sürülmeleri, Atatürkçü milli eğitim politikamıza konulan kundağın birer gereğinden ibarettir. Hareket yeni değildir. İşe D.P.'nin Köy Enstitülerini kapatması ile başlanmıştır. Atatürkçülüğü bir kalıp gibi, 40 küsur yıl önce yapılan devrimlerden ibaret sayıp dondurmayı kendilerine amaç edinenler, bugünün gerektirdiği ekonomik ve sosyal reformlara karşı olanlar elbette ki halkın uyanmasını engellemek istiyeceklerdir. Bunun için de tek yol genç kafaların mimarı olan öğretmenleri, Atatürkçü öğretmenleri saf dışı bırakmak, bezdirmek, ekmekleri ve aile huzurları ile oynı yarak onları susturmaktır!

Başlıyan bu çetin mücadelede bütün aydınların, bütün memleketseverlerin, 1961 Anayasasından yana olan herkesin elele vermesi ve bu öğretmen kıyınıma karşı durması şarttır.

XXI

Yassıadaya tünel kazıp Menderesi kaçıracaklarını söyleyenler mi, yoksa onları ciddiye alıp yıldırım yağdıran kudret sahipleri mi daha akıllıdırlar — Bir yandan hava gerginleştirilirken bir yandan bunun, sakin hale getirilmesine çalışılıyor — Yuvarlak Masa Konferanslarının yuvarlak laflarfı hakkında — Nihayet Baytarlar Demeği tekliflerin en esaslısını yapıyor

Referandum yapılmıştı ve siyasî faaliyete müsaade olunmasına bir hafta kalmıştı. İsmet Paşa üzgün bir tavırla, daha doğrusu cam sıkkın halde Cumhuriyet gazetesini gösterdi.

"— Nedir bu, canım?" dedi.

Gazete 15 Temmuz 1961 tarihini taşıyordu ve Yassıadada Başsavcı Egeselin 107 sanığın idamını istediğini bildiriyordu. Hadiseyi biliyordum, zira o celsede ben de Adadaydım. Egesel gerçekten kalkmış ve akıl almaz taleplerde bulunmuştu. Ona kalsa, ihtilâlden bir yıl sonra Türkiyede kanın gövdeyi götürmesi lâzımdı ve adalet yerini ancak böyle bulacaktı. Tabii mahkemelerde bir savcının sözleri en büyük mânayı ifade etmez. İddia makamını işgal edenler gökteki ayı isterler, bir kaç sokak lâmbasiyla yetinebilirler. Ama seçimlere giden bir memlekette bir sabah halkın kalktığında, gazetesinde, 107 kişinin kellesinin istendiğini okumasının tatlı bir hava yaratmayacağını İsmet Paşa görüyor ve hissediyordu.

Bu "hava meselesi"nin İhtilâl sonrası seçimlerindeki rolü kesin tesirli oldu. Eğer millet 1960 yazında sandık başına götürülebilseydi, -hattâ sonbaharında-, C.H.P., karşısında yekpare bir D.P. dahi bulunsa çoğunluğu rahatlıkla alabilirdi. Zira o günler mazlum ve mağdur, İsmet Paşanın C.H.P.'siydi. Ona bin türlü zulmü ise D.P. reva görmüştü. D.P. idaresinin baskısının, yaptığı tedhişin, sebebiyet verdiği ıstırabın, onun polisinin işkencelerinin hatırası öylesine tazeydi ki, bırakınız tarafsız seçmenleri, Demokratların kendilerinin bile ondan sıtkı sıyrılmıştı. Fakat bir yıl sonra, 1961'in yazında gazetelerde görülen manşetler Cumhuriyetteki tip manşetlerdi ve mazlum da, mağdur da artık D.P. veya onun taraflılarıydı. Kabuk değiştirmiş Millî Emniyetin veya iki Sıkı Yönetimin zehir hafiyeleri gün geçmiyordu ki bir "yeni komplo" keşfetmesinler ve şu kadar, bu kadar insanın tevkif edildiği haberi açıklanmasın. Böyle bir haber açıklandı mı konuşkan Gürsel de neman bir demeç veriyor, jetlerle kemik yığını haline getirilecek kimselerden, darağaçlarından, kurşunlardan ve süngülerden bahsediyordu. Bunlar, halkın ezik yüreğine biraz daha eziklik veriyordu.

Bu konuda bir akşam, bir ortak ahbabımızın evinde bazı Komite üyeleriyle, bilhassa Osman Köksalla yaptığım bir konuşmayı hatırlıyorum. O yaz Köksal Gürsele hâlâ pek yakındı ve hem Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteriydi, hem de Muhafız Alayına komuta ediyordu. İstanbulda İhtilâl sonrasının belki de en komik hadisesi cereyan etmiş, bir takım adamlar, Menderesle arkadaşlarını Yassıadadan kaçırmayı plânlamak suçundan yakalanmışlardı, Bu işi nasıl yapacaklardı, bilir misiniz? Yenikapı sahillerinden Yassıadaya bir tünel kazarak!. Bu yoldaki ihbar sadece Sıkı Yönetimin iltifatına mazhar olmamış, İhtilâlin başı Gürsel de o dehşetengiz demeçlerinden birini patlatmış, "Alimallah herkesi toz ederiz!" mânasına tehditler savurmuştu.

Osman Köksala:

"— Olur mu böyle şey?" dedim ve görüşümü anlattım.

"— Sayın Gürsel Devlet Başkanı! Bir Devlet Başkanı, hele o zat aynı zamanda bir ihtilâlin başı da olursa ya ağızını açtığında, ağısından çıkanı yerine getirir, ya da ağızını açmaz. Siz inanır mısınız ki Yassıadaya tünel kazıp Menderesi kaçırmak fikri bir ciddi fikir olabilir? Devlet Başkam bunun üzerinde durur mu? Durunca ne oluyor: Kaş yapılmak istenilirken göz çıkartılıyor.."

Osman Köksal bende hep, ciddi ve makul bir insan tesiri' yapmıştır. Sözlerimi doğru buldu, kendisinin de bu tarz tutumları tasvip etmediğini söyledi, Gürsele lâf anlatmanın güçlüklerinden bahsetti. Gürsele lâf anlatmak belki güçtü ama, Gürselin lâfları hadiseleri mütemadiyen, arzulanmayan bir yöne itiyor, bu yönü. değiştirmek için de M.B.K. suni yollar peşinde koşuyor, havanın kontrolü elden çıkıyordu.

1961 yazının Temmuz sonu ve Ağustos başı, Gürselin hep A.P. ile uğraşmasıyla geçti ve Gürsel A.P. ile uğraştıkça Gümüşpalanın partisinin kuvveti arttı. Demokratlar artık, hiç

bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde, oy vermeleri gereken partinin A.P. olduğunu anlamışlardı. A.P. İstanbulda, Trakyada, Marmarada, Egede ve Karadeniz bölgesinde mütemadiyen kuvvetleniyordu. Buralarda Y.T.P yoktu. Buna mukabil ihtiyatlı Doğu Gürselin hışmını çeken partiye fazla yüz vermiyor, daha ziyade Y.T.P.'nin etrafında toplanıyordu. Orta Anadoluda ise mütereddidler C.K.M.P.'den yana görünüyorlardı. D.P.'nin oylarının bölünmesi ihtilâlin menfaati icabıyken bunlar üç bölgede üç ayrı teşekkülün elinde toplanıyordu ve herkes görüyordu ki anormal devre sona erdiğinde bunların tamamı, memleket seviyesinde, A.P.'ye gidecektir.

Gürselin A.P. ile takışması Temmuzun son haftasında o hali aldı ki İhtilâlin başı Gümüşpalaya çok sert bir mektup yazdı, akıl almaz tehditlerde bulundu. Üstelik mektup, tam metin halinde basına da verildi. Gürsele göre A.P. meşruiyet hudutlarının dışına çoktan çıkmıştı. Aman yarabbi, Devlet Başkanı Gümüşpalaya neler söylemiyordu! Diyordu ki: "Sizin hüsnüniyetinizin arkasında memlekette ne vahim ve ne tehlikeli bir oyun oynandığını farketmediğinizi kabul edemiyorum". Diyordu ki: "Bulunduğumuz ahval içinde yarınki faaliyet metodlarının memleketi korkunç buhranlara sürükleyecek çok kötü bir yol olduğunu artık anlamalısınız". Diyordu ki: "İyi biliniz ki Hükümet elinde partinizin faaliyetleri hakkında çok hazin bilgiler toplanmıştır". Diyordu ki: "Partinizde esaslı bir tasfiye yapmadıkça ve milletçe de bilinen çok fena çalışma yollarından ayrılıp temiz ve demokratik nizamın istediği nezih gayretlere yönelmedikçe sizi, hattâ bir parti olarak dahi kabul etmek, benim için mümkün değildir". Diyordu ki: "Tarihin hakkınızda vereceği hazin ve feci hükümler yalnız sizin askerî şerefinizi kaybettirmekle kalmayacak, nesilleriniz de yaşadığı müddetçe bu şaşmaz hükümlerin azap ve ıstırabını çekeceklerdir".

Referandum oylamasının sonucu 27 Mayıstan itibaren Türkiyede havanın değişmekte olduğunun ilk belirtisini teşkil etti. Referandumdan seçimlere kadar eski ceberrut D.P. mazlumluk ve mağdurlukta bir kaç basamak daha çıktı, buna mukabil idarenin sorumlusu bilinen CHP. onun yerini aldı. **Düşünmek lazımdır ki Y.T.P. Genel Başkanı** Alican, Kendisinin Maliye Bakanlığı orasında **M.B.K. Hükümetinin yaptığı vergi arttırımlarının** sorumluluğunu C.H.P.'ye yüklemekten çekinmiyordu. Yukarıdaki resimde sayılanlar, **Referandumun Evet ve Hayır oylarıdır,**

Sanki Gürsel bugünkü A.P. idi ve A.P. bugünkü T.İ.P. idi!

Böyle bir mektuptan sonra bir ihtilâl, bir partiyi kapatır, değil mi?

Aslına bakılırsa Gürseli böyle bir yola iten, Alican ve Zeytinoğluyla Y.T.P.'nin diğer mensup ve hamilerinin istedikleri buydu. A.P. -kapatılırsa ona gidecek D.P. oylarının Y.T.P.'-ye yöneleceği hesaplanıyordu ve bu, Gürsele, kendi Cumhurbaşkanlığının tek teminatı gibi gösteriliyordu. Bölükbaşı da. aynı tezin şampiyonuydu. İki küçük parti de, ancak A.P.'nin başına bir kaza getirilebildiği takdirde Türkiyenin siyasî hayatında bir şansa sahip olabileceklerini umuyorlardı. "İstismar" her ikisinin de ağızındaki lâftı. Ama bunun mânası "kendi yapamadıkları istismar"dı. Nitekim Y.T.P.'nin o günlerdeki sözcüsü Öncü gazetesinin bir manşetini hiç unutmayacağım. Bu, birinci sayfanın tepesinde dört sütunluk bir manşetti ve iki haber veriyordu:

1 — Gürsel, Y.T.P. Başkan adayı

2 — Yüksel Menderes Y.T.P.'ye girdi

Sadece bu, 1961 yazında dönen kaşkarikolar hakkında bir fikir verebilir.

Buna rağmen Gürsel A.P.'yi kapattırama-, dı, zira İsmet Paşa ve C.H.P. onun üzerine himaye kanatlarını gerdiler. Seçimlere bir çok yasak konulmak isteniliyordu, aynı sebepten o da yapılamadı. Nihayet, seçim propagandalarını tahditleyen bir tasarı Kurucu Meclisten geçirilmek yolu araştırıldı. C.H.P. Meclisteki kendi çoğunluğunun buna katiyen oy vermeyeceğini bildirince o da suya düştü.

AP.'nin, seçim propagandasını İhtilal düşmanlığı ve D.P.'ye sempati temaları üzerine bina ettiği, kendi saflarına ve aday listelerine eski Demokrat büyüklerin yalanlarını doldurduğu doğrudur. Ama ötekiler başka şey mi yapıyorlardı? Yüksel Menderesi alan Y.T.P.'nin bir lideri, Aydın Yalçın, vaktiyle o kadar hücum ettiği ve yerdiği D.P. devrini Türkiyenin "altın devri" ilâh etmekten çekinmiyordu ve Osman Bölükbaşı Balıkesirde "Ben D.P.'ye onlardan bin kere yakınım!" diye bağırıyordu. C.H.P.'den başka bir fikir, program söyleyen yoktu, sadece İsmet Paşa ve arkadaşları kalkınmaya muhtaç Türkiyenin iktisadî ve sosyal politikasının ne olduğunu anlatmaya çalışıyorlardı, onların dışındaki herkes hislerle oynamayı, onları tahrik, edip onlardan faydalanmayı düşünüyordu. Bir de Gürsel kendi Cumhurbaşkanlığının peşindeydi. Komite ve Orduda teşkilâtlanmış olan grup ise seçimleri C H.P.'ye kazandırıp İhtilâli ona devretmek, bu suretle rahat etmek arzusu içindeydi. Ama Komite ve o grup, yazık ki, bunun çaresini iyi tesbit edememişlerdi ve zaten seçim gününe kadar da takt hatalarına devam edeceklerdi.

Gürselin Gümüşpalaya mektubundan sonra ortaya "yeni tedbirler" lâfı çıkarıldı. Bir gün İsmet Paşa "Neymiş o tedbirler?" diye sordu. Kimse bir şey bilmiyordu, İnkılâp Mahkemeleri tasarısı suya düşmüştü, Aklıevveller başka bir tertip düşündüler. Türkiyenin iki şehrinde, Ankarada ve İstanbulda Sıkı Yönetim vardı. Dediler ki: Türkiyeyi iki bölgeye ayırırız ve İnkılâpla ilgili olarak islenecek suçlardan Ankaranın doğusunda olanları Ankara Sıkı Yönetim mahkemelerinde, batısında işlenecekleri de İstanbul Sıkı Yönetim mahkemelerinde yargılarız! Bu, hiç gürültüsüz ve patırdısız, Sıkı Yönetimi bütün Türkiyeye şamil kılmaktı.

Akılda başka düşünceler de vardı ve bunlar, havası yapılsın diye o günler gazetecilerin kulaklarına fıslanıyordu. Lüzum görüldüğü takdirde meskenler, cemiyet ve klüplere ait binalar, iş mahalleri, şahısların üzerleri gece ve gündüz aranılabilecekti. Şüpheli kimseler tecrit edilebilecekti. Gazete, kitap ve sair yayınlar gerekirse sansür edilebilecek, gerekirse matbaalar kapatılabilecekti. Seyahat hürriyeti kısıtlanabilecekti. Geceleri dolaşmak yasak edilebilecekti. Yani Menderesin Tahkikat Komisyonu Türkiyeye nasıl bir rejim getirmişse, "serbest seçimler"in arefesinde ona benzer, hattâ ondan ileri bir idare yürürlüğe konulacaktı. Bu tasavvurların bir hayal olduğu sanılmamalıdır. 4 Ağustos 1961 tarihli Cumhuriyet gazetesini açanlar bunları ve bunlara benzer tedbirleri "Komitenin düşünceleri" olarak bulacaklardır.

Durum, İsmet Paşayı telâşlandırdı. İsmet Paşa, eşiyle birlikte yeniden Ankaraya gelmişti. C.H.P. 'nin Gençlik Kurultayı vardı. Ona gitti, nutuk söyledi. Yaptığı tavsiye sükûnet tavsiyesiydi. Seçimlerin, üzerlerine bir toz düşürülmeksizin yapılması başlıca hedef bilinmeliydi. Halbuki havadaki tasavvurlar tam aksi intibaı veriyordu. O zaman bizzat İsmet Paşayla ve onun yakın arkadaşlarıyla, Aksallarla, Satırlarla, Feyzioğlularla Komitecilerin arasında kesif bir kulis faaliyeti başladı. İsmet Paşa, seçimlere bu tarz bir hava içinde gidilmesini, parti kapatılmaya kalkışılmasını, propagandaların tahdit edilmesini, bazı kimselerin seçilme haklarının karakuşî bir tarzda kaldırılmasını asla kabul etmeyeceğini İhtilâlcilere en kesin şekilde bildirdi.

Bir akşam, Ayten Sokaktaki evde bu "seçilme hakkı" konusunda İsmet Paşa görüşlerini anlattı. Yok Samet Ağaoğlunun veya Namık Gediğin karısı, yok Menderesin oğlu, yok Hayreddin Erkmenin kardeşi, bunlar yeni siyaset

Muharrem İhsan Kzılloğlu ihtilâl sonrasının renkli simalarından biri oldu. Onun İçişleri Bakanlığı C.H.P'nin çok şikâyetini çekti ama onun da C.H.P.'lilerden şikâyetleri vardı ve iki taraf da bunlarda haklıydı. Kızıloğlu Bakanlıktan ayrıldıktan sonra da Kurucu Meclis koridorlarında kulis faaliyeti yaptı ve nisbî temsilin kabulünü önlemeye çok çalıştı.

hayatında yeni partilerin milletvekilleri veya senatörleri olacaklardı. Bu, İhtilâlcileri çileden çıkarıyordu've o günlerdeki hava içinde, gergin asapla, çıkarmaması da güçtü. İsmet Paşa onlara şunu söylüyordu:

"— Peki, kimlerin seçilme hakkını kaldıracaksınız? Aynı soyadını taşıyanların mı? Evli kız kardeşler değişik soyadı kullanırlar. Birinci derecede akrabaları mı, ikinci derecede akrabaları mı, üçüncü derecede akrabaları mı? Ne faydası var? Enişteyi aday olmaktan menedebilir misiniz? Kayınbiraderi? Baldızı? Demek ki bir ciddi hudut koyup meselenin temelinde yatan unsuru değiştirmeniz imkânı yoktur. O halde, üstelik hiç faydası da olmayacakken seçimlere niçin gölge düşürmeli?"

O akşam İsmet Paşa seçimlerin niçin her türlü şüpheden vareste olmasını istediğini izah etti:

"— Bir ihtilâl oldu. Şimdi onu demokratik rejime çeviriyoruz. Buna karşı koymak isteyecekler çıkmayacak mı, sanırsın? Eğer kurulacak yeni meclis, temelinde, meşru oylara dayanırsa bu meclisle ben, o meclisin teşekkül tarzı ne olursa olsun böyle hevesleri, gerektiğinde yenebilirim. Ama millet seçimlerin cereyan tarzı konusunda tereddütlere sahip bulunursa suni sistemi alaşağı etmek son derece kolaylaşır.."

Bu sözlerin mânâsını bir 23 Şubat sabahı daha iyi anlayacaktım.

İsmet Paşa ve arkadaşlarının Komite üyeleriyle temasları Komitedeki havayı değiştirdi ama bu, A.P.'nin başı üzerine asılmış kılıcı yerinden hemen indirmedi. O günler bir Sıkı Yönetim mahkemesi siyasî bir suçtan dolayı Türkiyedeki ilk idam hükmünü verdi. İdama mahkûm edilen Ahmet Çiftçi adında, fazla normal sayılmasına imkân bulunmayan biriydi. Fakat Ahmet Çiftçi A.P. mensubuydu. Fazla normal sayılmasına imkân bulunmayan bir parti mensubundan o partinin kendisine gitmek, A.P.'nin başına çorap örmeye azimli bulunanlar için zor olmadı. İstanbuldaki Sıkı Yönetim İdaresi bir dosya hazırlayıp Ankarayya gönderdi ve Hükümet bu dosyayı ele aldı. A.P.'nin kapatılması işi Hükümetin üzerine yıkılmak isteniliyordu.

Kabinede C.H.P.'li, C.K.M.P.'li ve Y.T.P.'li Bakan vardı, fakat A.P.'lisi yoktu. Eğer o günler bir de A.P.'linin Hükümete alınması düşünülmüş olsaydı çok iyi edilirdi. Bu yapılmadı ve A.P.'nin D.P. sayılması gerektiği daha açık damgalandı. Üvey evlât muamelesi görmek seçimlerin arefesinde A.P. için ne kadar tehlikeli olmuşsa bu, seçim günü, onun işine o kadar yaramıştır.

A.P.'nin dosyasının Hükümette görüşülmesi sırasında İsmet Paşa Basın-Yayın ve Turizm Bakam olarak Kabinede bulunan Cihat Babanı eve çağırttı. Önce ondan durum hakkında bilgi aldı, sonra kesin talimatını verdi. Parti kapatılması yolu açılmayacaktı. Cihat Baban, temsil ettiği partinin gücüyle böyle bir teşebbüse karşı koymalıydı. İsmet Paşa:

"— Bir suç varsa teşekküller değil, onu işleyen şahıslar sorumlu tutulmalı ve cezalandırılmalıdır" dedi.

Hükümetteki görüşmeler sırasında C.K.M.P.'li Ahmet Tahtakılıç ve Y.T.P.'li Cahit Talaş lâfı daha ziyade ağızlarında gevelemişler. Zira, doğrusu ya, A.P.'nin kapatılmasını yüreklerinden istemekteydiler. Fakat bunu açıkça ifade de edememişler. Bazı partilerin kötü yolda olduklarını, tehlikeli propagandalar yaptıklarım, istismar kapılarını astıklarını belirtmiş-

ler, bunlara karşı tedbirler konulmasını doğru bulmuşlar. Buna mukabil Cihat Baban, İsmet Paşadan aldığı yetkiyle kesin bir vaziyet takınmış ve teşekküllere ilişilmemesini istemiş.

C.H.P. kendi görüşünü sadece Kabinenin kapalı kapıları arkasında ve Komite kulislerinde söylemekle yetinmedi. Ağustosun ortalarında İstanbulda 11 Kongresi vardı. Kongreye Aksal gidecekti. Aksal orada açıkça, C.H.P.'nin siyasî parti kapatılmasını istemediğini ilân etti. Tabii bu davranışlar tesirli oluyordu. Hükümetteki "Truva atları" A.P.'yi kapatamayacaklarını anlayınca, son çare olarak, seçim propagandasını kayıtlayan bir tasarıyla ortaya çıktılar. Ancak bu tasarının mutlaka Kurucu Meclisten geçmesi, yani oradaki C.H.P. çoğunluğunun oyunu alması lâzımdı. Buna ise imkân ve ihtimal yoktu. Tasarı Hükümette bir süre sürüncemede kaldı. Bir gün M.B.K. tasarıyla kendisinin hiç bir ilişkisi olmadığını ilân etti. Hükümet baktı ki dört bir taraftan hücuma uğruyor, Meclise sevkettiği tasarıyı geri aldığını bildirdi, o badire de böylece atladı.

Fakat bu sırada yeni bir gayret ortaya çıktı. Partilerin seçime bir kardeşlik havası içinde gitmeleri lâzımdı. Düşmanlık olmamalıydı. Başkan Gürsel bütün parti liderlerini toplayabilir, onlara bir taahhütname imzalatabilirdi. İmzalar basıldı mı, kardeşlik havası da şıp diye doğardı. Ah, sosyal meselelerin kâğıt üstünde hallediliverileceğini düşünen biraz plâtonik, biraz sâf, biraz idealist, biraz şarklı zihniyet! Yassıadada bir savcı 107 kelle istiyor, İhtilâlin başı kemik yığınlarından bahsediyor, yurdun çeşitli taraflarında ufak kademe C.H.P.'lileri satmadık çalım bırakmıyorlar, buna mukabil eski Demokratlar intikam almanın yollarını kulaklara fısıldıyorlar, memleketteki manzara bu, sonra beş adam, altı adam bir masanın başında bir kâğıdı imzaladılar mı her şey, bir sihirli değnek dokunmuşcasına tozpembe renge bürünüverecek. Tasavvurun saçmalığını, biz Akiste, daha ilk günden söyledik.

Buna rağmen, fikir yürüdü. Komite üyelerinde de bu konuda aynı saflık vardı. "Evlât acısı - kuyruk acısı" hikâyesini bir türlü hatırlamak istemiyorlar, iyi niyetli bir çırpınış içinde seçimleri nasıl hadisesiz yapabileceklerini ve bunu CH.P.'ye nasıl kazandırabileceklerini düşünüyorlardı. "Yuvarlak Masa" lafları Ahmet Emin Yalmanın yazılarından başka gazetelerin sütunlarına geçti, oralarda ciddi teklif halini aldı, Komite çevrelerinde hevesler uyandırdı, Gürsel böyle bir rol oynamakta zevk buldu ve Ağustosun ikinci yarısında teşebbüse geçildi.

İsmet Paşa "Yuvarlak **Masa** Toplantısı"-nı ciddiye almadı, bir önem de vermedi. Evde konuşmalarımızda ben bu tasavvurun saçmalığını, boşluğunu söylediğimde bunlara itiraz etmiyor, fakat şöyle diyordu:

"— Canım, madem ki istiyorlar.."

M.B.K. toplantının hazırlığı için bir ön faaliyete o günler geçti. Zaten bu faaliyetin şeklini Mucip Ataklı daha önceden söylemişti. Bir M.B.K. heyeti partilerin ileri gelenleriyle tek tek görüşecek, fikir alacak, toplantı ondan sonra tertiplenecekti.

Ağustosun 16'sı bir Çarşambaydı. O gün İsmet Paşa, yanında İsmail Rüştü Aksal, Kurucu Meclisin kısa süren bir oturumundan çıktı. Koridorda yanına bir subay geldi, M.B.K. nden bir heyetin kendileriyle görüşmek istediğini söyledi. İsmet Paşanın o saatte bir il heyetiyle randevusu vardı. Fakat meselenin önemli olduğunu anlayınca randevusunu geri bıraktı, Meclisin bir odasında kendisini bekleyen Komitecilerin yanına İsmail Rüştü Aksalla birlikte gitti. Komiteciler yedi kişiydi: Acuner, Köksal, Küçük, Okan, Yıldız, Özgür, Kaplan. Konuşmalar onikide başladı, biri yirme geçe bitti.

Komitecilerin o gün İsmet Paşadan öğrenmek istedikleri önemli bir konu, İsmet Paşanın seçim neticelerini nasıl gördüğü idi. Aksaldan duymuşumdur, İsmet Paşa bunu hiç hayal etmeden söylemiş. Yani, seçimleri CH.P.'nin kazanabileceğini de, kazanamayabileceğini de belirtmiş. Bu Komitecileri pirelendirmiş. Zira C. H.P. tarafından kazanılmayacak bir seçimle iktidarı "düşman eli"ne devretmek Komitecilerin de, Orduda teşkilâtlanmış olan grupun da hiç hoşuna giden bir ihtimal değildi.

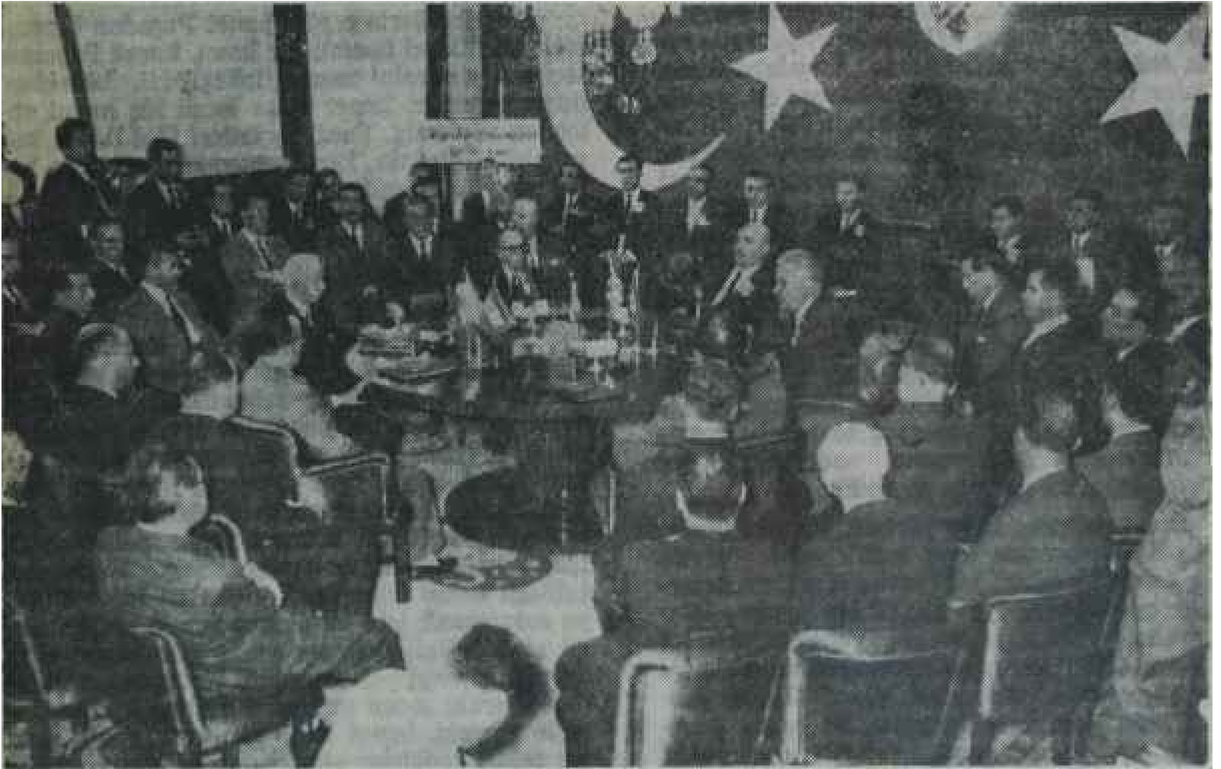
Havanın buruklaştığını ve Komitecilerin, zihinlerinde tereddütlerin belirdiğini görünce İsmail Rüştü Aksal bir müdahalede bulunmuş, daha doğrusu, soru kendisine tevcih edildiğinde gayet iyimser bir edâ takınmış, İsmet Paşanın daima böyle "çok ihtiyatlı" konuştuğunu hatırlatmış, fakat yurttan aldıkları bütün haberlerde bir C.H.P. zaferini şüpheye düşürecek husus bulunmadığını temin etmiş. Karamsar tabiatlı Genel Sekreterin seçimleri bir tehlikeye sokmamak için bu pembe renkli sözleri nasıl söylediğini, doğrusu ya, o gün orada olup seyredebilmeyi pek isterdim. Konuşmanın bundan sonraki kısmı umumî durumun muhasebesiyle geçmiş, İsmet Paşa ve Aksal gene, sunî bir takım tedbirler alınmasına kalkışılmamasını istemişler, gerçek bir sükûnet havasının İktidar sakin hareket ederse mümkün olacağını söylemişler. C.H.P. o günler İktidardan bir nevi, gölge etmemesini istiyor, başka ihsan talebinde bulunmuyordu. Ama İktidar kimdi, o

meçhuldü. Elinde bir kudret tutanlar da, değişik hesaplarla ağırlıklarını başka başka kefelere koyuyorlardı.

M.B.K. heyetinin parti liderleriyle görüşmesi ertesi gün de devam etti. Perşembe sabahı Alican, daha sonra Gümüşpala görüşlerini anlattılar. Heyet Alicanla iki saat, Gümüşpalayla üçbuçuk saat beraber kaldı. Alican ve Gümüşpalanın C.H.P.'den şikayetleri çoktu. C.H.P.'liler hemen her yerde baskı yapıyorlar, ihbarlarda bulunuyorlar, muhaliflerini bazen sürüm sürüm süründürüyorlardı. Bu tip C.H.P.'lilere resmî makamlar da âlet oluyorlardı. C.H.P.'nin kulağı mutlaka bükülmeliydi, zira onların davranışları tepkilere yol açıyordu ve bu yüzden hava gerginleşiyor, sertleniyordu.

Komiteciler aynı gün, İsmail Rüştü Aksalı tekrar çağırdılar. O ikinci mülakat ikibuçuk saat sürdü. Aksal orada görüşülenleri akşam İsmet Paşaya etraflı şekilde anlattı. Konuşma, öteki parti liderleriyle yapılan temasların hikâyesinin nakli şeklinde olmuş. Komitecilerin, aşın C.H.P.'liler hakkındaki şikâyetleri doğru buldukları anlaşılıyordu. Aksaldan C.HP.'de bir tasfiyeyi düşünüp düşünmediğini sormuşlar. Aksal böyle bir hususu şiddetle reddetmiş. Zaten kanaati, Komitecilerin ısrar etmek niyetinde olmadıkları, daha ziyade bir sondaj yaptıkları merkezindeydi. Aksal orada, propagandaları tahdit eden tasarıya Kurucu Mecliste CH.P.'nin oy vermeyeceğini bir defa daha hatırlatmış. Kendi teşkilâtına gelince, onların daima uyarıldıklarını bildirmiş, Genel Başkanın bütün mesajlarında sükûnet tavsiye edildiğini hatırlatmış, Buna rağmen bazı arzulanmayan hadiseler oluyorsa bunun sorumluluğunun şahsî addedilmesi gerektiğini belirtmiş.

M.B.K. Heyeti hızını parti ileri gelenleriyle temaslarında alamadı. Ertesi hafta baktık, biz de, yani gazeteciler de fikirlerimizi söylemeye davet edildik. Bir Salı günü Meclise çağırdılar. Bizim grupta ben vardım, Kurtul Altuğ vardı, Ulusun sahibi olarak Kemal Satır vardı, Bülent Ecevit vardı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu vardı. Belki bir kaç kişi daha bulunuyordu. Ben, Yuvarlak Masa Toplantısı gibi toplantıları mânâsız bulduğumu saklamadım. Seçimlerin havasının suni tedbirlerle yapılama -

Liderler bir gün, Devlet Başkanı Cemal Gürselin başkanlığında Çankayada bir yuvarlak masanın başında toplandılar. Sanılıyordu ki onlar orada bir takım taahhütlerin altını imzaladılar mı, kardeşlik havası memlekete hemen hâkim oluverecektir. Böyle bir deneme daha önce bir Kardeşlik Haftasının ihdası suretiyle de yapılmış ve tabii lâfla peynir gemisi yürümemişti. Gemi Yuvarlak Masadan da yürümedi, hatta şapa oturmasına ramak kaldı.

Seçimlere gidilirken Türkiyede en fazla kullanılan eşya, belki de yuvarlak masalardı. Artık herkes bu tarz bir masanın etrafında toplantı tertiplemek ve bir takım kâğıtların altına imza almakla eğleniyordu. Bunların başında M.B.K.'nin iyi niyetli kurmayları vardı. Yukarda M.B.K. Heyeti gazetecilerin Yuvarlak Masa Konferansında görülmektedirler. Baytarlar Derneğinin bütün teşekküllerin böyle bir toplantı yapması isteği kabul edilseydi cümbüş tamamlanacaktı.

yacağını da belirttim. "Seçimlere gidilirken memleketin idare tarzı vatandaşa sükûnet vermelidir" dedim. Zaten o günler Akiste mütemadiyen bunu telkin ediyor, bu görüşü savunuyorduk. Bunları işitmekten kurmayların fazla memnun olduklarım sanmıyorum. Onlar, kurmayca plânlarla sosyal meseleleri de arzuladıkları iyi yola sokabilecekleri inancını muhafaza ediyorlardı. Sanırım bu, kurmaylığın sebep olduğu masum bir "meslekî deformasyon" dur.

O toplantıda Satır, Ecevit ve Altuğ az konuştular. Onlar da bana yakın görüşler söylediler. Buna mukabil Yakup Kadri bir saçmaladı ki Komiteciler "Meşhur Yakup Kadri Karaosmanoğlu bu mudur?" diye şaşmaktan kendilerini alamadılar. Sözleri, beş yaşındaki çocuğun sözleriydi. Hepimiz güldük.

Komiteciler, gazetecilerle görüşme faslını da aştıktan sonra Genel Sekreterler seviyesindeki ilk Yuvarlak Masa Toplantısını Ağustosun 31'inde tertiplediler. Buna Halk Partisi, Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve C.K.M.P.'den gayrı, Gürselin isteği üzerine M.S.P. diye bilinen Memleketçi Serbest Parti de katıldı. M.B.K. Heyeti biraz hakem, biraz telkinci rolündeydi. Orada ciddi ciddi görüşülenler, hele M.B.K. heyetinin, çeşitli temaslarından edindiği intihayla ortaya attığı bazı çocuksu teklifler memleket seçimlere giderken maddî veya manevî kudret sahiplerinin neyle meşgul olduklarını göstermek bakımından ibret vericidir. Meselâ M.B.K. istiyordu ki seçimlerin dürüstlüğü konusunda hiç bir tartışma açmamayı bütün partiler peşinen kabul ve bunu taahhüt etsinler. Başka bir arzu partilerin, idare mekanizmasına baskı yapmayacaklarına dair söz vermeleriydi. M.B.K. partileri dış politika konusunda da bağlamayı doğru görüyordu. Bu çeşit taahhütler alındı mı her müşkilin halledileceği sanılıyordu. Sanki politikada müeyyidesi bulunmayan taahhüt olurmuş gibi...

Halbuki, daha toplantının ikinci günü partiler birbirlerini ağır şekilde suçlamaya başladılar. C.HP.'nin nazarında A.P. ve Y.T.P eski Demokratların oylarım toplayabilmek için halkın arasına nifak sokuyor, düşmanlıklar körüklüyor, bu çeşit tohumları teşkilâtlandırı-

yorlardı. Buna karşılık, o ikisinin iddiası C.H., P.'nin her yerde, sırtını askere dayayarak baskı yaptığı ve 1961 seçimlerini bir nevi 1946 seçimlerine çevirmek istediğiydi.

Bu boş tartışmalar Genel Sekreterler seviyesinde bir kaç gün devam etti. Aksal gene geliyor ve İsmet Paşaya bilgi veriyordu. Toplantıda C.H.P.'yi, Aksalla birlikte Feyzioğlu, Paksüt ve Melen temsil ediyorlardı. Lâf uzadı, uzadı, uzadı, en sonda bir redaksiyon komitesi kurularak onun bir metin hazırlaması uygun bulundu. M6tin tabiî, Genel Başkanların mutabakatıyla hazırlanacaktı. Liderler bunu Gürselin huzurunda, bir törenle imzalayacaklardı, Yuvarlak Masa Konferansının zirve toplantısı da böyle yapılacaktı.

- İsmet Paşa, madem ki mutlaka isteniliyordu, bir kaç büyük prensibin bir taahhütname olarak imzalanması taraftarıydı. İhtilâlin meşruiyeti tartışılmayacaktı, Devrimler tartışılmayacaktı, Yassıada kararları tartışılmayacaktı. Aksala:

"— Sadece bunları sağlayabilsek, gene bir faydası dur" dedi.

Ama, tabiî bu bile sağlanamayacak, seçimlere gidilirken bu konuların hepsi kampanyada kullanılacak, hele Osman Bölükbaşı işin tam ticaretini yapacaktır.

Redaksiyon komitesi istenilen metni hazırladıktan sonra liderler 5 Eylülde, bir Salı günü. Gürselin Başkanlığında ve cafcaflı tekilde Çankayada toplandılar. Toplantı için Köşkün alt kattaki büyük salonu hazırlanmıştı. Ortada yuvarlak bir masa vardı.' Köşkün giriş kapısında Harbiyeli bir teğmen gelenlerin yakalarına o günün mânasını belirten bir kokart takıyordu. Salonda hâkim renk kırmızıydı. Bir kapıya büyük bir türk bayrağı asılmıştı. Onun üstünde kartal, süngü ve sancaktan müteşekkil bir kompozisyon vardı. Yuvarlak masanın üzerinde, Gürselin oturacağı koltuğun önünde küçük bir türk bayrağı, Ötekilerin koltuklarının önünde aynı boyda parti bayrakları vardı. Bir de, müşahit sıralan ayrılmıştı. Bakanlar Kurulu üyeleri, Kuvvet Komutanları töreni müşahit sıfatıyla takip edeceklerdi. Her halde, sonradan imzasını inkâr eden biri çıkarsa bunlar onun yakasına yapışacaklardı. Bir de, gazeteciler vardı. Basına ait sandalyaların ilkini Akise, bizim Kurtul Altuğa ayırmışlar.

Gürsel ve heyetler imza saatinde salona girdiler yerlerini aldılar. Önce Gürsel konuştu. Onu takiben her lider, hazırlanan metnin altına imzasını basarken bir kaç söz söyledi. Metin nedense gizli tutuldu. İsmet Paşanın sözlerine başlama şekli ilgi çekiciydi. Şöyle başladı:

"— Sayın Devlet Başkanımızın lüzumlu gördükleri bu beyanname.."

Gümüşpala ise buna riayetlerini "mütekabiliyet esası"na bağladı. Bölükbaşı hiç gelmemiş, daha o günden bu beyannameyi tanımamak ve seçimlerde A.P. ile Y.T.P. aleyhine istismar etmek niyetinde olduğundan imzasını inkâr ediyor olmak istememişti. C.K.M.P. adına imzayı bir başkası bastı.

Bu beyannameyle birlikte bir beyanname imzalamak salgını seçimlere giden Türkiyede hemen belirdi. Bir gün bütün gazete temsilcilerini topladılar, onlara bir taahhütname imzalattılar. Arkadan bütün partilerin bütün kademelerinin aynı şeyi yapması istendi. Yani ilçelerde, illerde Yuvarlak Masa Konferansları tertiplenmesi fikri ortaya atıldı. Arkadan bir adım daha gidildi, Eylülün ortasında bir gün Baytarlar Derneği dedi ki: Türkiyedeki bütün teşekkülle Ne böyle bir konferans yapıp beyanname imzalayalım!.

Allahtan iyi niyetli Komiteciler işi oraya götürmediler.

Halbuki asıl, 15 Eylül yaklaşıyordu. Yassıadada bir Cuma günü başlayan duruşmalar bir başka Cuma günü, 11 Ağustosta bitmiş ve heyet, kararları hazırlamak için Heybeliadaya çekilmişti. Hükümler 15 Eylül günü tefhim edilecekti. Türkiye o günü ve verilecek cezaları bekliyordu. Cezalardan dâ önemlisi ve merak konusu, idam hükümlerinin »idam hükümlerinin bulunacağından hiç kimsenin şüphesi yoktu- infaz edilip edilmeyeceğiydi.

Gelecek Yazı

İdam hükümlerinin infazı konusundaki dramatik kararan M.B.K. hangi şartlar altında aldı?

Ajanslar

Mahkeme eliyle aldığımız tekziptir

A. A. da yeni ufuklar

Derginizin 11 Şubat 1967 tarihli sayısının 23.cü sayfasında "Ajanslar-A.A.da partizanlık" başlığını taşıyan bir buçuk sayfa tutarındaki yazınızı hayretle ve üzülerek okudum. Mezkûr mizanseni muhayyelesi çok geniş bir meslekdaşa yazdırmışsınız. Ancak olmasını istediğiniz bu hadise vukua gelseydi dahi başlıkla yazı ve resim altı arasındaki irtibatsızlık her haliyle varmak istediğiniz neticeyi yine hasıl etmiyecekti.

Herhalde bu yazınızla Anadolu Ajansının tarafsızlıktan uzaklaştığını-ve resim altında da belirttiğiniz gibi- bir Vatan Cephesi ocağı haline getirildiğini, partizanlığa alet edildiğini anlatmak istiyor ve buna sebep olarak da Müessesenin Genel Müdürü sıfatiyle beni suçlamaya çalışıyorsunuz.

Evvelâ şunu belirtmek isterim ki: yazınıza mevzu olarak aldığınız hadise asla vukua gelmemiştir. Bu hususta size verilen bilgi tamamiyle muhayyeldir. Filhakika. Anadolu Ajansının 25.1.1967 tarihli bültenin 30.cu sayfasında bir düzeltme neşredilmiştir. Ancak; şayet yazınızda zikri geçen Attilâ Onuk ben isem; aynı sabah işe geldiğim zaman ne sekreterim tarafından bana Başbakanlıktan çağrıldığım bildirilmiş, ne de herhangi bir suretle Sayın Demirel beni istemiştir. O gün hiçbir veçhile Başbakanlığa gitmediğim gibi Muhterem Başbakan'ın bu yazı dolayısıyle tarizlerine de muhatap olmadım. Yine aynı gün Sayın İçişleri Bakanı Dr. Faruk Sükan'ın da yüzünü görmüş değilim. Sadece o gün değil, hiçbir gün, ne Muhterem Başbakan ve ne de herhangi bir Sayın Hükümet azası, Ajansın neşrettiği haberlerin şekli hususunda veya müesseseye müteallik bir başka mevzuda talimat vermek üzere beni makamına çağırmış değildir.

Bir sene üç ay'ımı doldurduğum Umum Müdürlük görevim esnasında sadece kanunen murakabesine tabi olduğum makamlarla Ajansa ait temaslar yaptım. Hiçbir politik baskı ve telkine muhatap olmadığımı, yazınızda varmak istediğiniz netice dolayısıyla burada açıkça zikretmeden geçemiyeceğim.

Ne hükümet başkanı, ne de diğer azalar, bu süre içerisinde hiç bir suretle AA. nın işlerine karışmamış, bilâkis çalışmaların tam bir tarafsızlık zemini üzerine oturtulabilmesi için normalin üstünde bir kolaylık ve anlayış göstermişlerdir. Bu süre zarfında AA. tamamiyle yöneticilerinin insiyatifine terkedilmiş, takdir bizlere ait olmuştur.

A.A. Merkezi
Tarafsızlık

Hal böyle iken Anadolu Ajansının tarafsızlığının bilhassa bütçe müzakereleri münasebetiyle muhalif-muvafik bütün partiler tarafından tescil edildiği bir ortamda Akis Dergisinin böyle bir uydurma haber düzenliyerek bu müessesede partizanlık yapıldığı havasını yaratma yolundaki gayretine hayret etmemek mümkün değildir. Bu uydurma ve hakikatle hiçbir ilişiği olmayan yazınızdaki kastı anlayamadım. Eğer bu kasıt müesseseye bir leke sürmek ve Ajansın itibarını zedelemek gayretine matuf ise bunda tezinizin çok zayıf olduğunu ve böyle bir neşriyatla evvelemirde fikrini müdafaaya çalıştığınız partinin bizzat Genel Başkanı ve Millet Meclisindeki sözcüleri ile tenakuza düştüğünüzü bilmenizi isterim. Zira derginizin neşredildiği gün Senato'da cereyan eden Turizm Bakanlığı bütçe müzakeresi esnasında C.H.P. gurubu adına konuşan İbrahim Ethem Karakapıcı aynen şunları söylüyordu. "Anadolu Ajansı haber alıp vermedeki objektif ölçülerden ötürü herkesin güvenini kazanmıştır." Yine 25.5.1966 tarihinde C.H.P. Başkanı İnönü'de Ajans için aynen şunları söylemişti. "Anadolu Ajansı tam bir objektiflik içerisinde iyi çalışmaktadır."

Bunun yanında abonemiz olan 86 gazete ve dergiye gönderilen haberler üzerinde bu güne kadar herhangi bir münakaşa açılmamış olması da Ajansın tarafsızlığı hakkındaki en kuvvetli delillerden bir diğerini teşkil etmektedir. Bu durum muvacehesinde bizim tarafsızlığımıza leke sürme hususundaki gayretlerinizin ne derece beyhude olduğunu herhalde anlamışsınızdır.

Tekrar uydurma haberinize dönelim: Hadise günü Muhterem Başbakan Demirel ve Sayın Sükan'la görüşmediğime göre Ajansa öfke ile döndüğüm, haberi yayan muhabirleri sığaya çektiğim, onları işten atmakla tehdit ettiğim hususları da pek tabiiki varit olamaz.

Sadece bahis konusu haberde bazı hatalar görülmüş ve normal bir usul ile her zamanki teamüle uyularak, yalnız Anadolu Ajansı'nın insiyatifi neticesinde bir tavzih konulmuştur. Bu herzaman yapılagelen bir işlemdir. İşte aziz dostum hadise bundan ibarettir.

Yine yazınızın son paragrafında bu gün başında bulunduğum göreve hasbelkader geldiğimi açıkça söylediğimi yazıyorsunuz. Benim hiç kimseye karşı böyle bir beyanım olmadı. Filhakika kaderin sevki herkesin hayatında rol oynayan bir faktördür. Bununla görevimdeki ehliyetim hususunda bir şüphe yaratmak gayreti içerisindeiseniz. Bunu sözlerimde değil, fiillerimde aramanızı tavsiye ederim.

Anadolu Ajansı Genel Müdürü
Attilâ Onuk

Montaj'

Vuran kazanıyor!

(Kapaktaki milyon yolu)

Bu haftanın başında bir gün Ankarada. Ulustaki büyük mağazalardan birine bir adam girdi. Nakliyeciydi. Bir kamyonu kaza geçirmişti. Yeni bir kamyon almak istiyordu. Girdiği mağazada kamyon yoktu ama, mağaza Türkiyenin bir dev firmasının adını taşıyordu ve bu firma, yatanda başlamaya niyetlendiği "Coca-Cola şişelemesi"ne kadar bin sahada at oynatıyordu, sabâlardan biri de kamyon montaj sanayii idi.

Nakliyeci maksadını söyledi. Firmanın tek tip, yedi tonluk kamyonu vardı. Acaba bundan, kendisine satılabilir miydi?

Mağazanın bu işle görevlisi:

"— Ooo, tabiî!" dedi.

Nakliyeci şartları sordu. Sordu ve bunları öğrendiğinde ensesini kaşıdı. Kamyonun peşin fiyatı 105.750 liraydı. Taksitle 110.750 liraya-satılıyordu. Yalnız, satışın bir özelliği vardı. Firma, 60 bin lira peşin alıyor ve müracaatcıyı listeye yazıyordu. 60 bin lirayı "trink" diye ödeyerek kaydını yaptıran bahtlı vatandaş yedi ay bekledi mi, yedi ayın sonunda kamyonunu alıyordu. Kamyon kendisine teslim edildiğinde, satış peşinse 45.750 lira hemen tahsil ediliyordu. Yok, muamele taksitliyse o takdirde mütebaki 50.750 lira ayda 5.075 liradan on ay vâdeye bağlanıyordu.

Nakliyeci ensesini kaşıdı, zira hesaba aklı pek yatmamıştı. Daha doğrusu yatmıştı da, Türkiyede milyonlar kazanmanın bu kadar rahat olduğu bir iş sahasının varlığından haberdar değildi.

"— Yahu, bu sizin montaj fabrikasının kapasitesi nedir?" diye sordu.

Fabrika kamyon, kamyonet ve minibüs monte ediyordu. Aldığı cevap "4800" oldu. Müşteri bunlardan kaçının, şimdi satın almak istediği cinsten kamyon olduğunu öğrendi: 1200 civarındaydı. Nakliyeci kaba hesaptan hoşlandığı için bunu 1000 olarak aldı. Demek ki firma hiç bir teslimat yapmaksızın, sadece bir kâğıt üstüne bir isim yazarak yılda 60 milyon lirayı kasasına koyuyor, bunu tam yedi ay hiç bir faiz vermeksizin istediği işte kullanıyordu. Nakliyeci gene kaba bir hesap yaptı: Bunun normal banka faizi 10 milyon lira tutuyordu. Yani firma, kamyondan hiç kazanmasa -onu da çok kârlı olarak satıyordu ya..- sadece bu muameleye tam 10 milyon lirayı elini sıcak sudan soğuk suya sokmadan cebine indiriyordu.

Nakliyeci ancak "Vıy, anam!" diyebildi ve Ulusun ayazına çıktı. Yedi ay bağlayacak 60 bin lirası maalesef yoktu. Ama satıcı bir müşterinin kaybına hiç üzülmedi. Elini salladığında ellisi geliyordu.

Nakliyecinin sormayı unuttuğu bir husus vardı. Eğer, yılda tam 60 milyon lirayı kasasına koyup duman satan firmaya sermayesinin ne olduğunu sorsaydı alacağı cevap kendisini büsbütün şaşırtacaktı. Sermaye, 20 milyon liraydı!

Korkunç bir kazık

Türkiyede montaj sanayiine ilk beş yıllık plânın sanayileşme ve dış ticaret politikasının bir icabı olarak girilmiştir. Hedef, "Montaj Sanayii Talimatı" diye bilinen talimatta açıkca belirtilmiştir. Bu talimatta şöyle denilmektedir:

"Mahdut döviz imkânlarımızın memleket ekonomisine en yararlı şekilde kullanılması, montaj sanayii sahasında memlekete hizmet çabasıyla yerli parça yapımını geliştiren firmaların desteklenmesi, piyasaya arzedilen mamuller için müstehlikin ödeyeceği paraya mukabil kendisine azamî istifadenin sağlanması, tesbit edilecek Şartlara uyulmak kaydıyla serbest rekabetin doğması hususlarının temini maksadıyla bu talimat hazırlanmıştır."

Talimatta zikredilen başka bir husus, montaj yoluyla başlayan imalâtı yerli tüm imalâta ulaştırmanın bu sanayiin gayesi olduğudur. Nitekim bu talimat üzerine kamyon ithali liberasyondan çıkarılıp kotaya alınmıştır ve gaye gerçekleştiğinde kotadan da alınıp yasaklar listesine sokulması hesaplanmıştır. Halbuki kamyon montaj sanayii bu hedeflerden hiç birisini gerçekleştirmemiş, mantar gibi yerden biten firmalar -bunların adedi 1963'te 5 iken şimdi 16'ya çıkmıştır- bol kâr sağlamışlar, fakat toplum bundan hiç faydalanmamıştır.

C.H.P. Genel Sekreterinin Güney gezisi sırasında bir nakliyeci şikâyetini şöyle dile getirmiştir:

"— Kamyon satmak için peşimizden koşarlardı ve bunların fiyatı 60 bin lira civarındaydı. Montaj sanayii kurulduktan sonra fiyata 50 bin lira bindirdiler, 60 bin lirayı da peşin istemeye başladılar.."

Gerçekten, meselâ Cumhuriyet

Satılmak için bekleyen bir kamyon
"Ne sihirdir ne keramet, el çabukluğu marifet"

gazetesinin 15 Ağustos 1961 günkü sayısını açanlar bugün Ulustaki mağazada satılan kamyonun şöyle bir ilânını göreceklerdir: "Hedefe en kısa yol - Derhal teslimat ve tediyatta kolaylık".

Bir sanayi kurulabilsin ve döviz tasarrufu sağlansın, ihtiyaç karşılansın diye alınan tedbir şimdi milyonları vatandaşın cebinden alıp bazı mültimilyonerlerin kasasına aktarmaktadır.

Bazı basit gerçekler

Otomobil sanayii, ancak geniş bir pazar mevcut olduğu takdirde gerçekleşmektedir. Otomobil sanayiinin Amerika, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya gibi memleketlerde temerküz etmesinin sebebi budur. Gene bundan dolayıdır ki meselâ Belçika veya İsviçre gibi teknikte gayet ileri memleketler buna hiç heves etmemişlerdir.

Bizde, eğer montaj fabrikası bir veya iki, en fazla üç tane olsaydı belki bu işin yan sanayii gelişebilirdi. O takdirde bu fabrikaların kendileri, yahut başka fabrikalar standart parçalar yapabilirlerdi. Halbuki şimdi her fabrika bir başka tip vasıta imal ettiğinden ve bunları» sayısı fazla olmadığından böyle bîr sanayi doğamamaktadır.

Montaj sanayii kolaylıklarından ve himayesinden yararlanan fabrikalar ne yapmaktadırlar? Yedek parça getirip bunları vidalamakta ve "yerli malı" diye piyasaya sokuşturmaktadırlar. Gerçi bunlar bir takım parçayı Türkiyeden sağlamaktadırlar ama o yan sanayie giden dövizi hiç hesaplamayıp kendilerinin yüzde 45 civarında döviz tasarruf ettiklerini ileri sürmektedirler. Bu, bir büyük hiledir.

Zaten, orijinal montajlı bir kam yonun ithalinde yüzde 35 civarında kâr temin etmek şartıyla bu, 60 bin liraya satılabilecekken içerde monte edilen kamyonların 110 bin liraya satılması başka bir hilekârlığın neticesidir.

Otomobil parçalan, parça olarak, monte edilmişlere nazaran yüzde elli kadar pahalıdır. Montaj sanayiine her altı ayda üçbuçuk milyon dolar tahsis edilmektedir. Bununla 1500 vasıta monte edilebilir. Halbuki bizimkiler beş bin vasıta monte etmektedirler. Nereden? Yüzde elli pahalı parçayı serbest yollardan getirerek.. Bu suretle 60 bin liraya satılabilecek kamyonların fiyatı 110 bin liraya fırlamaktadır ve üstelik, döviz tasarrufu gayesini güden bu sanayi memleketin 30-40 milyon dolarlık dövizini tüketmektedir. Parçalar da, montaj sanayiinin bol kârım beslediğinden normal, piyasada karaborsaya düşmekte, bulunmamakta, bazı kimseleri zengin etmektedir.

Bu zenginleştirme bir haksız zenginleştirmedir.

Yeşşe!

Durum şimdi, Demirel Hükümetini bir tedbire itmiştir. Fakat bu tedbir, mutad üzere para babalarıra her fabrikaya düşen montaj dövizi tahsisi bellidir. Bu belli olunca, o fabrikanın yaptığı, daha doğrusu yapabileceği imalât da bellidir. Fazla imalâtın hesabı sorulunca oyun meydana çıkar.

Hükümet bunu yapmamıştır. Aksine, piyasayı sıkıntıya sokacak bir yolu açmıştır. Yedek parça piyasada ne kadar azalırsa azalsın, teminat ne kadar yüksek tutulursa tutulsun montaj sanayii bunu kaldıracak seviyede bir "tatlı kâr"a sahiptir. Fabrikalar hiç bir şey yapmasalar aldıkları 60 bin lira peşin parayı 70 bine, kamyonların fiyatının lehine bir tedbirdir. Hükümet 18. kota hükümleriyle kara nakil vasıtalarının yedek parçalarından liberasyon listesinde bulunanların ithalini Sanayi Bakanlığının iznine bağlamıştır. Ayrıca bunlar için yatırılacak gümrük teminatını da yüzde 100'den yüzde 125'e çıkarmıştır. Bunun sebebi, külliyetli miktarda yedek parçanın liberasyon yoluyla ithalidir.

Bir yedek parçacı dükkânı
Vur abalıya

Ama, bu parçaların montaj sanayiinde kullanılması niçin önlenmemiştir de parçaların kendilerinin ithali tahdit edilmiştir? Birincisinin kontrolü pek âlâ kabildir, zini da 120 bine çıkarabilirler. Yedek parça, montaj sanayiinde kullanıldığı süre derde çare bulunacak değildir. Üstelik, dev firmaların Sanayi Bakanlığından yedek parça ithali için izin almaları da kolaydır. Nitekim, Hükümetin yedek parçayı fiilen liberasyon listesinden çıkarmaya karar verdiği önceden duyulmuştur ve kotanın ilânından önce İstanbul piyasasında söylendiğine göre. Merkez Bankasına milyonlarca dolarlık yedek parça ithali talebi gelmiştir. Hesaptan anlayanlar bunun küçük bir kısmının piyasa ihtiyacı için olduğunu, gerisinin

montaj fabrikalarına gideceğini belirtmektedirler. Her halde, bu taleplerin kimler tarafından yapıldığı, hiç olmazsa. 20 bin doların üstündeki taleplerin kimler tarafından yapıldığı açıklanırsa durum aydınlanacaktır.

Zaten, yedek parça ithalinin izninin Ticaret Bakanlığına değil de Sanayi Bakanlığına verilmesi Hükümetin işi bildiğinin, fakat dev firmaların tesirinden kurtulmadığının delilini teşkil etmektedir.

Hastalığın çaresi

Türkiye bir süre sonra Ortak Pazara girecektir. Bunun, bugünden bazı tedbirlere ihtiyacı vardır. Bilhassa türk sanayiinin bu husus düşünülerek tanzim edilmesi lâzımdır. Kara nakil vasıtalarının montajı öyle bir sanayidir ki, bugünkü hâlinde yaşaması ihtimali mevcut dahi değildir. Bu sahadaki firmalar ne vururlarsa onun kâr olduğu inancı içindedirler ve Türkiyede bir yeni sanayi dalının ciddi şekilde kurulması bunların hatırına gelen son fikirdir. Nitekim bunlardan bir tanesinin kudretli sahibi, kendisine Ortak Pazar hatırlatıldığında -bir de otomobil montajı kapısını açıp yeni bir "tatlı kâr" bulmuştur» "Sanki hangi sanayiimiz Ortak Pazara göredir?" cevabını vermiştir. Akıllardaki, Türkiyeyi Ortak Pazara katılmaktan ya alıkoymak, ya da yeni bir mehil isteyip bugünkü düzeni devam ettirtmektir. Ama 60 bin liraya getirilebilecek bir kamyonun vatndaşa 110 bin liraya satılması ve bir tek firmanın "peşinat" adı altında asgarî 60 milyonu kasasına aktarması bu düzenin tam bir düzensizlik olduğunu göstermektedir.

Montaj sanayiinin, firma adedi artarsa hiç bir işe yaramayacağı -yani, memleket bakımından bir işe yaramayacağı, zira firmaların işine pek yaramaktadır- bazı tecrübelerle sabittir. Plânlama teşkilâtımızda çalışmış olan hintli Prof. Bhagwati bu konuda kendi memleketinin geçirdiği bir "pahalı tecrübe"yi anlatmıştır. Fakat Profesörün sözüne pek iltifat eden olmamıştır. Olmayınca da, bu sanayi köksüz, esassız bir "para vurma makinesi" halinde büyümüştür.

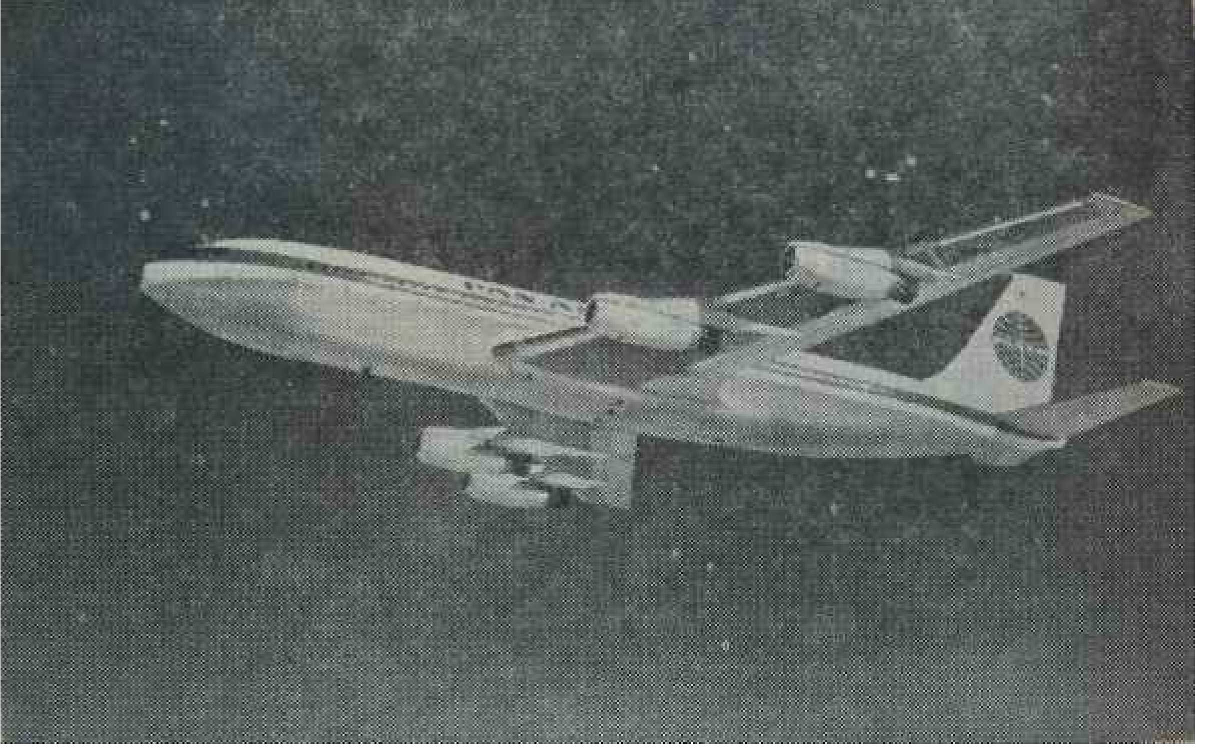
Bugün ilk yapılacak iş, yedek parça olarak yüzde elli fazla fiyatla getirilen malların montaj sanayiinde kullanılmasını önlemek, yani bu sanayiin imalâtını kontrol etmektir. Kamyon, liberasyon listesine değil ama kotalara konulabilir. Zaten kotalar, bir subap görevi yapmalıdırlar. Aslında bir sanayi dahi kurulamazken "sanayi kuruyoruz" diye bir takım fabrikaların haksız kârlar sağlamasını "hükümet zoru" ile temin etmek devletin görevi değildir.

Ama, önemli mesele yalnız kara nakil vasıtalarının montajında değil, bütün montaj sanayiinde firma adedinin kısıtlanması ve tek tipe gidilmesidir. Ancak o takdirde hem yan sanayi doğar ve bahis konusu malın bütünüyle Türkiyede yapılması imkân dahiline girer, hem de kontrol müessesesi daha verimli işler.

Ancak bugünkü hükümetin bu çeşit bir temayülü görülmemektedir. Aksine, kapkaççı kârların sağlanması gerçek hedef ve bir iktisat politikasının icabı gibi gelmektedir. "Parası olan alır!" felsefesi, nasıl Menderese hâkim olmuşsa Demireli de cezbetmektedir ve böylece taş atıp kolu yorulmayanlar 60 milyonu faizsiz kullanabilmenin imkânını bulmaktadırlar.

Paranın parayı çektiği doğrudur ama bu kadarı da insandaki insaf duygusunu zedelemektedir ve daha da doğrusu istenilirse halkın böylesine istismarı yüreklerde eziklik bırakmaktadır.

"Her -yere - ulaşan" havayolu

Gitmek istediğiniz yeri söyleyin,

sizi oraya götürelim.Artık **PanAm Jet'uçakları** sizi hemen her yere enkısa zamanda götürebilir. Çünkü hemen her, sizi ki kıta üzerindeki 84 memlekette 121 şehre. Her şey. 30 yıl önce ilk olarak Pasifiği, sonra da Atlantiği herkesten evvel aşmamızla başladı. Bugün memleketler arasında taşıdığımız yolcu sayısı diğer herhangi bir şirket tarafından taşınanın kat kat üstünde. Sız de bizi şeref vermez misiniz? PanAm seyahat acentesine veya doğrudan doğruya bize müracaat ediniz. Bizimle nereye giderseniz gidiniz mev-, cudun en iyisiyle uçmuş olmanın, huzurunu duyacaksınız. Güzel ve rahat bir his... Her yer için!

İstanbul Hilton Methali, Tel: 47 45 30
Ankara ; 53Atatûrk Bulvar.. Tel 12 11 20

İzmir : İzmir Palas Oteli, Tel: 33 4 72
Adana : Agba Oteli. Tel: 1 5 0 1

Dünyanın en tecrübeli havayolu

(Manajan:319) —

Zamlar

Görünen köy

Geçtiğimiz hafta boyunca, AKİS'çiler bir bakanı boşuna arayıp durdular. Sayın Bakan sonu gelmeyen toplantılardan hiç çıkmadığı (!) için, kendilerini bulmak mümkün değildi. Gazetecilerin bazı bakanları görmesi âdeta imkânsız olmuştu. Bu genel kuraldan istisna edilecek bakan sayısı hemen hemen yok gibiydi. Kendi makamlarında olduğu kadar, Meclis koridorlarında da bazı bakanları bulmak mümkün olamıyordu.

Bu gaybubetin nedenini anlamamaya imkân yoktu elbet.. Her gazeteci rastladığı bakanlara, son zamları ve yeni vasıtalı vergileri soruyordu. İstenmeyen bir cevaptan kaçınmak isteyen ilgililer de, çıkar yolu ortalarda görünmemekte ve gazetecileri usulünce atlatmakta bulmuşlardı.

Geçen hafta, bir yandan demir ve çeliğe zam yapılırken, Öte yandan akaryakıtlarla ilgili zam tasarıları Meclise verilmiş bulunuyordu. Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun, kısa bir süre önce gazetecilere söylediği, "Benim adım Mehmet Turgut!.. Ben, Bakan oldukça. Bakanlığıma bağlı şeylere asisi zam yapılmayacaktır!" gibi sözlerine rağmen, Sümerbanka gidenler AP İktidarına yaraşır garip yeniliklerle karşılaştılar. "Yeni desenli kumaşlar yeni fiatlarla piyasaya sürülecektir" yolunda bahanelerle, Sümerbankın birçok mamulüne, diğer zamlar oranında ayarlamalar yapılmıştır. Oynanmak istenen oyun, en dalgın vatandaşın bile -gözünden kaçmayacak kadar açıktır. Eski desenli kumaşların imali durdurulacak, mevcutlar satılıncaya kadar uygulanacak eski fiatlardan sonra, bütün Sümerbank malları yeni fiatlarla müşterilere arzolunacaktır. Kumaşlarla ilgili bu macera, hemen her konuda, yeni bir biçimde boy göstermekte gecikmiyecektir. Önemli bir açıkla bağlanacak bütçeyi -seçimlere daha vakit varken-, alabildiğine genişleyen zamlarla kapatmaya çalışmanın İktidarın başlıca hesabı olduğu anlaşılmaktadır.

Çimento ve demirle ilgili fiyat artışları, zaten sinirleri alabildiğine gerilmiş bulunan büyük vatandaş kitlesinde tam bir hırçınlığa sebep olmuştur. Türkiyenin çimento ve demir konusundaki üretim yetersizliği bilindiğinden, türlü yollardan yapılan ithalât ve alman tedbirlerle belirli ölçüde önlenebilen karaborsa ye darlık, şimdiden uç vermeye başlamıştır. Bazı malûm çevreler demir üzerinde yapılacak "âyârlama"yı çok önceden haber aldıkları için, güçlerinin yettiği ölçüde bağlantılar yaparak, önümüzdeki inşaat mevsimine yeni yeni kazanç imkânlarıyla girmenin yolunu bulmuşlardır. Demire yapılan zamlarla, başta metre kareye düşen inşaat maliyeti etkilenecek; arkasından, demirden mamul ve daha çok büyük kitlenin vazgeçilmez ihtiyaç maddeleri arasında bulunan bir çok aracın maliyeti ve satış fiatı da artacaktır. Bunun sonucu olarak -sonu gelmez zincirleme etkilerle-, temelinde demir bulunan bütün mamullerin fiyatlarında fazla ödenmeye mecbur kalman bir miktar bulunacağı tabii dir.

Bağdattan dönen hesaplar

Bu artışın, kiralardan nakliye ücretlerine kadar hiç ilgili değilmiş gibi görünen bir çok şeye etkisi olacağını görmek için çok beklemeye lüzum kalmayacaktır. Demirle ve demir ticareti ile uğraşan tüccar arasında yapılan anketlerde, tüccarın bu fiyat artışlarından, yalnız bir noktada memnun olmadığı görülmüştür. O da, bazı güçsüz alıcıların fiyat artışları önünde cesaretlerini yitirerek, yapacakları inşaatı veya demire ihtiyaç gösteren başkaca bir yapı işini ertelemeyi düşünecekleri kaygısıdır. Bu da, alış-veriş hacmini daraltacağı için, ticaret erbabının kazancında bir eksilmeye sebep olacaktır. Bunun dışında hiç bir tüccar eski ve yeni fiyatlar arasındaki farkı sineye çekmeyi düşünmemekte ve bunu tüketim sahiplerine aktarmanın çok ince hesapları şimdiden yapılmaktadır.

Şeker, tekel mallan, demir, gaz, çimento v.s. ile başlayan zamlar kervanının duracağı ihtimalini aklından geçiren tek bir kimse yok gibidir. Bu kimseyi hele iktidar çevresinde aramak beyhudedir. Ve her zammın, gizlenmesine imkân olmayan bir çeşit vergi olduğunu artık herkes anlamış gibidir. Bu gerçeği gören ve AP'ye oy verdiği için bin kere pişman olan kitle her gün biraz daha büyümektedir.

Bundan önceki dönemde, yani Menderes' devrinde, bu gibi zamlar Türkiyede büyük oy deposu halindeki köye ve köylülere pek fazla intikal etmiyordu. Köylüler piyasa ekonomisinin çemberi dışındaydılar. Bugün ise durum tamamen değişmiştir. Burada sayılamıyacak kadar çok sayıda faktör, köyü ve köylüyü piyasa ekonomisinin çemberi içine sokmaya başlamıştır. Artık fiyatlarda görülecek iniş ve çıkışlar, köylüleri de büyük ölçüde etkileyecektir.

AP'nin dizginlerini ellerinde tutanların zamları savunmak için hiç bir fırsatı kaçırmamalarının nedenlerinin altında yatan gerçek aslında budur. Tekel maddeleri, gaz, şeker ve benzeri maddelere yapılan zamlar güçlük içindeki kimseleri zaten tahammüllerinin sonuna kadar getirmiştir. Demir ve çeliğe yapılan zamlarla, akaryakıta yapılmak istenen zamlar, bardağı taşıran damlalar olacaktır. Nitekim Parlâmento, zamlar görüşülürken bu hususu dikkate alarak, hiç değilse gaza yapılan zammı geri bıraktırmıştır.

Dernekler

Gönüllüler günü

Mikrofondaki orta yaşlı, kısa kumral saçlı kadın heyecanlı fakat mutlu bir sesle konuşuyordu. Önce Başbakan Demireli konuşmaya davet etti, Başbakanın konuşması bitince, kurucu üyelerden Mevhibe İnönü, Süreyya Ağaoğlu ve Tezer Taşkırana dernek tarafından hazırlanan plâkaların verileceğini açıkladı.

Olay 19 Şubat Pazar günü, Standartlar Enstitüsünün yük konferans salonunda geçiyordu. 19 Şubat, Türkiyenin en başarılı, en büyük derneği olan Yardım Sevenlerin 39. yıldönümü idi. Mikrofonda konuşan Genel Başkan Dr. Mediha Eldem, Yardım Sevenler Derneğinin 19 Şubat 1967'yi gönüllüler günü olarak ilân ettiğini bildirdi. Gerçekten Cumhurbaşkanı Sunay ile eşinin, Senato Başkanı Atasagun ve eşinin, Başbakan ile eşinin ve diğer bazı Bakanlarla askerî kuvvetler erkânının hazır bulunduğu toplantıda Ankaranın faaliyetleri ile tanınmış bütün dernekçi hanımları dikkati çekiyordu. Yalnız bir değişiklik vardı. Hanımlar çoğunlukta olmakla beraber, dernekçiliğe erkeklerin de iltifat edebileceğini gösteren bazı dernekçi beyler bu toplantıda hazır bulunmuşlardı.

Bayan İnönü, bayan Sunaydan plâkasını almaya kalkınca salonda büyük bir alkış koptu. Bayan Sunay Bayan İnönüye, Bayan Atasagun Bayan Süreyya Ağaoğluna ve Bayan Demirel de Bayan Tezer Taşkırana plâkalarını taktılar ve tebrik ettiler. Kürsüde Yardım Sevenler İkinci Başkanı Türkân Aytuna vardı ve zaman zaman, çok tatlı bir sesle, Yardım Sevenler Derneği hakkında kısa, veciz bilgiler vererek toplantıyı idare ediyordu.

39 yıl önce

Yardım Sevenler Derneği 39 yıl önce -19 Şubat 1928'de- "Yoksul Kadına Yardım Cemiyeti" adı altında kurulmuş, fakat 'Türk kadını yoksul olamaz, bizatihi bir varlıktır" diyen Atatürk ona daha sonra "Yardım Sevenler" adını vermişti.

Siyasî hiçbir yönü olmıyan Yardım Sevenler Derneği, gönüllüler tarafından yönetilmektedir. Derneğin başlıca amacı, emek karşılığı yar dımdır. Bu amaca hizmet için gerek Ankaradaki Genel Merkez, gerekse il ve ilçelerde, sayıları 100'ü bulan şubeler, nakış, dikiş, trikotaj gibi iş atölyeleri ve rehabilitasyon merkezleri açmışlar ve bu iş atölyelerinde yetiştirdikleri emekçileri bir taraftan zanaat sahibi yaparken bir taraftan da onlara hayatlarım kazanmak imkânını sağlamışlardır. Böylece hiçbir iş bilmeden derneğe baş vuran yoksul, bazen hastalıktan yeni kurtulmuş, çaresiz genç kız ve kadınlar bu atölyelerde çeşitli becerikler edinmektedirler. Ayrıca Ankaradaki Genel Merkez, iş atölyelerinde çalışan işçilere öğle yemekleri vermekte, onların tıbbî kontrollerini yaptırmakta ve ilâçlarını temin etmektedir.

Yardım Sevenler Derneği nin gönüllüler toplantısı
Herşey gönülden başlar

Genel Merkez atölyelerinde halen 250 işçi çalışmaktadır. 1966 yılında emek karşılığı yardım için Genel Merkezin ödediği para 568 bin 224 liradır. Rehabilitasyon atölyeleri ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile beraber işletiliyor. Bu merkezlerde erkek ve kadın işçiler bavul, çanta gibi hafif işler imalâtım öğrenir, yarım gün çalışıp tam gündelik alırlar. Emek karşılığı yardım yanında Yardım Sevenler yaşlılara, başarılı fakat yoksul öğrencilere karşılıksız yardımlar da yapmaktadır. Bu yardımların 1965 yılı tutarı 247 bin 155 lira 93 kuruştur.

Genel Merkez bir de Ankarada Genel Merkez binasının üst katında 200 öğrenciyi barındıran bir kız yurdu açmıştır. Bu yurt paralıdır ve amacı, Anadoludan okumaya gelen kızlara, en ekonomik şekilde tahsil imkânını kazanmalarını sağlamaktır. Yardım Sevenler Derneği memleketimizi ziyarete gelen yabancıların ve kadın faaliyetlerini izleyen yabancı uzmanların daima ilgisini çekmiş, bu bakımdan, memleketimizdeki gönüllü çalışmalarının bir iftiharı haline gelmiştir. Her fırsatta diğer derneklerle işbirliği de yapan Derneğin kapısı 10 Kasımda, Atatürkün ölüm gününde bütün yoksullara açıktır; onları geri çevirmemeye, onlara elinden gelen yardanı yapmaya çalışır.

Herşey gönülden başlar

Yardım Sevenler Genel Merkezi bugün. Sosyal Hizmetler Akademisinin uygulama yeri de olmuştur. Akademide sosyal hizmet uzmanı olarak yetişen ve bu işin bütün ileri toplumlarca kabul edilmiş olan ilmi ve nazari yönlerini de ele alan öğrenciler, pratikten yetişmiş olan gönüllülerin yanında, atölyelerde, hayattan pek çok şey öğrenmektedirler. Sosyal Hizmetler Akademisi Müdür Muavini Sema Kut bu konu ile ilgili olarak yaptığı konuşmada özellikle gönüllülerin görevleri üzerinde durmuş, "Herşey gönülden

başlar. Bütün dünyâda bugün devletler tarafından ele alınan ve başarılan sosyal hizmet faaliyetlerini niceleyecek olursak bunların, daima birkaç gönüllünün çabası ile başlanmış işler olduğunu görürüz" demiştir. Gerçekten de gönüllüler, devletin bir büyük yatırıma girmek hususunda haklı olarak göstereceği tereddüde düşmeden, ufak denemelere girişirler, bu konular üzerinde kamuoyunun ilgisini uyandırır, devletin dikkatini çekerler; ayrıca, ancak devlet gücüyle başarılabilecek büyük teşkilâtlanma ve teşebbüsler de gönüllüler, gene yardımcı, fakat temel bir güç olarak, ödeve devam ederler.

Dernekler resmigeçidi

Yardım Sevenler Derneğinin faaliyetlerini çok güzel bir şekilde aksettiren bir filim ve Standartlar Enstitüsünün alt katında yapılan bir kokteyl ile biten gönüllüler gününün en büyük yeniliği, Gönüllü teşekküllere söz verilmesi ve özellikle Ankarada bulunan derneklerin dertlerini ve amaçlarını -kısa da olsa- anlatacak şekilde konuşma fırsatı bulmalarıdır. 25 dernek temsilcisi, sıra ile bu toplantıda konuşmuş ve Ankara halkını yardıma davet ederken, Gönüllü çalışmaları, gönüllü derneklerinin bu en büyüğünün yıldönümünde ayrıca değerlendirilmiş, güçlenmiştir.

Tüli' den haberler

Basın ve sosyetenin işbirliği

Ankara sosyetesinde sivrilmiş kadınlar basını çok destekliyor ve bu destek en çok geleneksel Basın balolarında hissediliyor. Bilet satışı, elçiliklerden toplanan içki, şıklık, güzellik rekor kırıyor Basın balolarında. Bu yılın modası Büyük Ankara Oteli. Bütün geceler orada tertipleniyor. Basın Balosunun binbeşyüzü aşkın kalabalığı da bu yeni otelin salonlarında toplandı. Toplandı değil, otelin büyük salonlarını sardalya kutusuna döndürdü demek daha yerinde olacak, her taraf tıklım tıklımdı. Otel yöneticileri nefis büfeler hazırlamışlar, lâkin yanma yaklaşabilene aşkolsun! Bütün ba. lolarda olduğu gibi büfeler hücuma uğramıştı. Bu kadar şık bir kalabalığın kıtlıktan çıkmış gibi yemek yemesi görülecek şeydi doğrusu. İstifçilik alışkanlığı balolarda bile hissediliyor... Herkes masasına yiyeceğinden fazla yemek taşıyor, büfedeki tabaklar bir anda toz oluyordu... Bütün Bakanlar, milletvekili ve senatörler balodaydı tabiî. Kimi güzel bir masaya kurulmuş, kimi ayakta kalmıştı. Ayakta kalanlardan Turhan Kapanlı ateş püskürüyordu. Neyse, sonunda o da bir masa buldu.

Balonun şıklığı ve güzelliği, "kalkman Türkiye" efsanesine bak verdirecek görünüşteydi. Türkiyede gümüş ve altın kumaştan, dantelden, brokardan başka şey yok sanılabilirdi. Ankara sosyetesi Basını şıklığıyla destekliyordu! Dışişleri sekreterlerinden Tomris Oğuzalp, mor sarisiyle, Birsen Önhon böcek rengi brokarıyla, manken Deniz Adanalı kadife tuvaletiyle, Türkân Pirinççioğlu yeşil brokar tuvaletiyle, Ayşegül Terem filiz rengi muslin tuvaletiyle balonun şıkları arasında en çok göze çarpanlar.. Soprano Sevda Aydan Basım çok destekliyen bir operacı. İçki ve piyango fişi satmakla yetinmedi, çiftetelli bile oynadı. Zeki Mürenin bir tek şarkı söylemesi pek çok kişiyi hayal kırıldığına uğrattı. Ajda Pekkan yüzünden bazı kadınlar kocalarını göz hapsine aldılar. Zaliha da kocasıyla büyük bir tartışma yaptı ama bu, sesine te-

Ankara Gazeteciler Cemiyeti balosunda eğlenenler
Vur patlasın, çal oynasın...

sir etmedi. Balodaki öpüşme rekorunu da tanınmış müteahhitlerden Hasan Vardar kırdı, güzel karısı Ülkü Vardan öperken çekilen resimleri, yerli filimlerimizdeki aşk sahnelerinden çok daha parlak....

Tekin değil mi?

Devlet Bakanı Kâmil Ocaka geçmiş olsun. Geçen gün 14 Mayıs mahallesinde bir ev bakmağa gitti, ayağı kayıp düştü. Bereket kazayı ucuz atlattı. Kâmil Ocak ve eşi, bir ev satın almak istiyorlarmış, bakmağa gittikleri ev de Refik Koraltanınmış. Fakat atlattığı kazadan dolayı Devlet Bakanının içine kurt düşmüş, ya tekin değilse diye tereddüt ediyormuş...

Türkiye — Pakistan dostluğa

Ankaranın meşhur klübü Alpayda Türkiye - Pakistan dostluğunu destekliyenler de var. Necdet Evliyagil ve güzel karısı geçen akşam Pakistan Elçisi ve eşiyle beraberdiler. Necdet Evliyagilin Uzak Doğunun sarili kadınıyla modern danslar yapmasını klüptekiler büyük bir ilgiyle seyrettiler. Fakat Alpaydaki ultra modern dansları Uruguaylı ve Venezuellah diplomatlar yapıyor. Venezuellanın aslen amerikalı sefiresi piste çıkınca, müşteriler amerikan dergilerindeki kapak kızlarından birinin sayfalar arasından fırladığını sanıyorlar. Caracas'tı elçinin, dansları kadar dalgınlığı da meşhur dostları arasında. Belki de içkinin tesiriyle fransızca konuşurken ispanyolcaya başlıyor, ispanyolca bilmeyenlerin ağzı açık kalıyor.

Çarliston havasında

Karakış günlerini gripli geçiren istanbul sosyetesi harıl harıl Şehsuvar Menemencioğlunun kostümlü balosuna hazırlanıyor. Erenköydeki evin salonlarında sosyete, altın ve gümüş modasından ayrı bir gece geçirecek. Herkes ne giyeceğini büyük bir sır olarak saklıyor ama sosyetenin sırrı olmadığı için kimin ne giyeceği aşağı-yukarı biliniyor. Bir çok kadın ve erkek Çarliston devrine dönecekler. Bir çok kadın ve erkek de arap şeyhlerinin Türkiye temsilciliğini yapacaklar. Çarliston elbiseler için Elçin Gümrükçüden fikir soranlar da var. Belki hatırlarsınız, çarliston partilerinin en güzelini Elçin ve Rahmi Gümrükçüoğlu bundan dörtlü önce Ankaranın Yaşar Klübünde yapmışlar, bir çok büyükelçi çarliston elbiselerle gelmişlerdi bu partiye. İstanbul sosyetesinin dört yıllık bir rötarı var!..

Batı Klüpde geceler

İstanbulun gece klüpleri arasında Batı Klüp çok rağbette. Kanat Gür orkestrası her yaştan, her kuşaktan insanı bu klübe topluyor. Gönül Yazar da bu klüpten hoşlanıyor ve bir çok akşamlar, ısrara dayanamayıp mikrofona çıkıyor. Sarışın Bombanın meşhur kantosu sosyetenin de diline düştü artık. Bir çok masa birbirine bakarak "Altın tasta üzüm var, benim sende gözüm var" diye başlayıveriyor...

Ankara yolu kapalı mı?

Yeşilçam Sokağının güzel yıldızlarından Fatma Girikin Ankaraya sık sık gelmesi bâzı arkadaşlarının hoşuna gitmiyormuş, yolculuğu yasak etmişler. Bu haber Ankarada bazı çevreleri üzdü ama yasakların uzun sürmeyeceğine inanılıyor.

Dağa çıkanlar

Harika ve Celâl Yardımcının Uludağa çıktıklarını daha önce haber vermiştik. Bayan Yardımcıyı Reşit ve Jale Egelinin yirmibeşinci evlilik yıldönümünde görenler çok iyi buldular. Allerjisi geçmiş, yüzü, gözleri parlamış. İstanbul bugünlerde biraz dağ havasında. Kimi dağdan iniyor, kimi dağa çıkıyor. Yeniköy grupundan Mehire Çizmeci, Ankaradan dönen Ayla Akarca da dağ yolculuğuna hazırlanıyorlar. Gene Ankaradan Dr. Mansur Pekdeğer ve eşi dağın yolunu tuttular...

Filmler

"Savaş Bitti"

Franco halefini seçmekte tereddüt ediyor... Madridte bir yeraltı teşkilâtı ele geçirildi... İspanya yeniden krallığa mı dönecek?... Franco halefini seçti... Madrid üniversitesinde kaynaşma... Franco, rejimi liberalleştiriyor... Barselonada işçiler arasında tutuklamalar... Turizm cenneti İspanya... Katolikler de Francoya baş kaldırdılar... İspanya Ortak Pazara girmeğe hazırlanıyor... Madridte genel grev... Franco basın kanununu ağırlaştırıyor... İspanyaya 1965'te 14 milyondan fazla turist geldi... İspanyol aydınları teşkilâtlanıyor... Yeni anayasa için referandum... İspanyol plajlarında bikini yasak... Madridte üniversiteler kapatıldı... Franco... İspanya... Turizm... Franco... İşçiler... Öğrenciler... Grevler... Tutuklamalar...

Son yıllardaki gazete haberlerinin İspanyası bu. Bir de bunun yanı sıra "İspanya efsanesi" var. İspanya denince "milliyetçi" Franconun afrikalı askerler, alman nazileri, italyan faşistleriyle elbirliği yapıp boğazladığı Cumhuriyetçi İspanya. Kaybedilmiş ilk karşılaşmanın "rövanşı" için otuz yıldanberi hazırlanan sürgündeki ispanyolların yurdu. Ya da İspanyayı demokrasi Avrupasında kara bir leke gibi görüp heyecanlarını, güçlerini, hürriyet sevgilerini ispat edecekleri bir alan sayan yaşları yirmiye varmamış yabancı gençlerin İspanyası...

Bunların hangisi gerçek? İspanyanın bugünkü durumu ne? Önümüzdeki yıllarda durumu ne olacak? Bu soruları İspanya ile yakından uzaktan ilgilenen herkes soruyor ama kesin cevabım kimse veremiyor. İspanyada doğrudan doğruya kavganın içinde olanlar bile.. Çünkü olaylara çok yakın, olayların içindeler. Fransada güçlü teşkilâtları olan sürgündeki ispanyolların liderleri de; çünkü olaylara çok uzaktalar, hem de çoğu olaylara otuz yıl önceki açıdan bakıyorlar, görüşleri, düşünüşleri, düşleri otuz yıl öncesinin İspanyasına göre kurulmuş. İspanya dışındaki yaşları yirmiden küçük yabancılar bile, çünkü ya fazla romantik, ya da fazla dogmatik bunlar da..

Alais Resnais, Sinematek Derneğinin programında yer alan son filmi "La guerre est finie - Savaş Bitti"de işte böyle bir meçhuller ülkesini ele alıyor.

İspanya 1965

Resnais yukarıdaki soruların cevabını veriyor mu? Hayır. Ama Resnais bugün yapılabilecek olanın en iyisini yapıyor: Yukarıdaki çelişik durumları ortaya koyuyor, hem de en kestirme yoldan: Resnais yirmibeş yıldır kavganın içinde bulunan bir devrimcinin üç günlük yasayışıyla, hem yorgun bir savaşçının başarılı bir portresini çiziyor, hem İspanya gerçeği karşısında değişik görüşleri olan çevreleri anlatıyor, hem de İspanya gerçeğinin değişik yönlerini yansıtıyor. Resnais'nin kahramanı Diego (Yves Montand) bunu sağlıyacak en elverişli durumda; çünkü çeyrek yüzyıldır aynı kavganın içinde, İspanya ile Fransa arasında mekik dokuyor. Kavgayı hem yapıldığı yerde, İspanyada; hem de, uzakta, Fransadan izleyebiliyor. İspanyadaki devrimciler ile sürgündeki devrimcîler arasında teması sağlaması, İspanyadaki olayları hem içten, hem dıştan izleyebilmesi Diegoyu bu gerçeğin çeşitli yüzleriyle karşılaştırıyor. Bundan dolayı, İspanya konusunda beylik sözler tekrarlandığında Diegonun cinleri başına toplanıyor, birdenbire parlayıp söyledikleri, belki de İspanya gerçeğinin en tarafsız yargısı oluyor: "Söyliyeceklerim kimsenin hoşuna gitmiyecek. Kendi hoşuma gideceğinden bile şüpheliyim. Bahtsız İspanya, kahraman İspanya, bilmem ne İspanya... Bıktım artık, İspanya bütün solcuların vicdan azabı şarkısı haline geldi, eski savaşçılar için de bir "efsane". Bu arada 14 milyon turist tatilini İspanyada geçirmeğe gidiyor. Bütün bunlar Lorcanın piyeslerine karışıyor. Lorcanın piyesleri de kabak tadı verdi artık: Kısır kadınlar, köy dramları. Yetti artık! Ben Verdunde yoktum, Temelde de yoktum, Ebre cephesinde de yoktum. Bugün İspanyada bir şeyler yapanların hiç biri de yoktu. Bugün İspanyada bir şeyler yapanlar yirmi yaşında, onları harekete geçiren de bizim geçmişimiz değil, kendilerinin geleceğil! İspanya artık 1936 yılının düşü değil, 1965 yılının gerçeği; ama bu gerçek hoşa gitmiyormuş!.."

Yorgun savaşçı

İspanyadan tek bir görüntü kullanmaksızın İspanya gerçeğini veren Resnais'nin, Patisteki üç günlük yaşayışını anlattığı İspanyol devrimcisinin portresi daha da başarılı. Kırk yıllık ömrün ve çeyrek yüzyıllık devrimciliğin ağırlığını taşıyan yorgun bir savaşçı var karşımızda. Tutuklamaların, takiplerin, ihanetlerin, acı haberlerin, birbirini tutmıyan, birbiriyle çelişen talimat ve emirlerin, dar ve kalıplaşmış görüş-

lerin yıprattığı bir savaşçı. Ama bu devrimci, hiç bir vakit, uydurma devrim filimlerinin veya gizli teşkilâtları, ajanları, casusları konu alan filimlerin üstün - insanları gibi tanıtılmıyor. Resnais kahramanını bütün kaygılan, bezginlikleri, umutsuzlukları, acıları, mutlulukları, sevinçleriyle veriyor; bütün yorgunluğuna rağmen kavgadan ayrılmayı aklının ucundan bile geçirmiyen, kendini devrime adamış bir insanın portresini çiziyor. Resnais bu ada yışta bile gerçekçiliği elden bırakmayarak bunun mekanik, alışkanlıktan ileri gelen yönünü de yansıtıyor: Yirmi beş yıldır yoğun mücadeleye rağmen kavgası hâlâ "sonu şüpheli kavga" olmaktan kurtulmıyan Diego, bu mücadelenin çarklarına, hızlı gidişine kendini öylesine kaptırmış ki, istese de bundan vazgeçemez zaten. Devrimcilik Diegonun ikinci tabiatı haline gelmiş: Yolculuklar, buluşmalar, toplantılar, aramalar, kaçmalar... Resmis çeyrek yüzyıla rağmen sonu hâlâ ufukta bile görünmiyen bu kavganın, gerçekte her gününün nasıl dolu geçtiğini, Diegonun Paristeki üç günlük baş döndürücü' yaşayışıyla ortaya koyuyor. İspanyol devriminin kaplumbağa yürüyüşüyle İspanyol devrimcilerinin ses duvarını aşan hızları arasındaki karşıtlık ve çelişme, Resnais'nin filminin ortaya kovduğu en acı istihzalardan biri oluyor.

Anlatımın gelişmesi

Diegonun yaşayışını anlatmak, Resnais'ye sinema anlatımını geliştirmek fırsatını veriyor. Belki de bunu şöyle söylemek daha doğru olur: Resnais, sinema anlatımını geliştirmek için Diegonun hikâyesini bir araç olarak kullanıyor. Çünkü Resnais ilk uzun filmi "Hiroshima mon amorr - Sevgilim Hiroshima" dan beri (1959) bu işi yapmağa çalışıyor.' "Sevgilim Hiroshima" hafızanın gücüne, unutmamağa dayanan bir filimdi; bu özelliğinden yararlanarak, çok eskiden beri kullanıla gelen "geriye dönüş"lere yepyeni bir nitelik kazandırıyordu: Kahramanın eskiyi hatırladığı anda, herhangi bir çağrışımla araya geçmişin görüntüsünü sokmak. Böylelikle geçmiş ile şimdiki zaman bir arada, birbirine kaynaşmış olarak kullanılmaktaydı. Resnais 1961'de "L'annce derniere â Marienbad - Geçen yıl Marienbad'ta" ise "Hiroshima"dakinin tam karşıtı bir durumu, hafızanın güçsüzlüğünü, unutuşu ele alıyordu. Bu durumda filmin görüntülerinin bağlı olduğu zamanı kestirmek güç, hattâ imkânsızdı; belki şimdiki zaman, belki geçmiş zaman... Hattâ belki de bazı görüntüler hiç bir zamana ait değildi, erkek kahramanın uydurmasından ibaretti.

"Hiroshima"da geçmiş zaman ile şimdiki zamanı kullanan, "Marienbad"ta zamanlar arasındaki sının kaldıran Resnais, "Savaş Bitti"de yeni bir denemeye girişiyor: Gelecek zamanı, hattâ bazan dilek - şart kipini sinemaya sokuyor. Bunu yaparken de, yukarıda belirtildiği gibi kahramanının yaşayış özelliğinden yararlanıyor: Diego güç bir görev için Parise gelmiş bir ispanyol devrimcisidir. Kafasının içinde adresler, buluşmalar, sokaklar, yüzler, kısacası üç günün içine sığdıracağı kişiler ve işler kaynaşıp durur. Üstelik en umulmadık anda en umulmadık olaylar, haberlerle karşılaşır, yepyeni kararlar vermek, programını yeni baştan düzenlemek zorundadır. Tasarladığını yapmadan önce, bu tasarısı gerçekleşmezse onun yerine atacağı adımı da hesaplamak zorundadır. Resnais işte Diegonun bu özelliğinden yararlanıyor, onun yalnız şimdiki zamanda ne yaptığını değil, kafasından geçenlere dayanarak geçmiş zamanla ilgili düşüncelerini de veriyor. Bununla da kalmayıp geleceğe ait tasarılarını da, bu tasanlar olmazsa onun yerine koymayı düşündüğünü de kahramanının aklına geldiği anda yansıtıyor. Meselâ filmin başında Diego, pasaportunu kullandığı bir Fransız arkadaşının kızından bahsediyor; kızın hakkında çok şey işitmiştir ama kendisim bir kere bile görmemiştir. Diego kızdan bahsettiği vakit birden Paris sokaklarında yürüyen yarım düzüne kadar başka başka genç kız arkalarından gösterilmektedir; böylece Diegonun hakkında çok şey bildiği ama hiç görmediği genç kızı hayalinde canlandırmaya çalışması verilir. Diegonun sonradan çalıştığı bu genç kız kendisine bir çanta verir; Diego evde çantaya bakınca için-- de plâstik bombaların bulunduğunu görür. Bunu çantanın bir .gardaki emanet kasasına yerleştirildiğini gösteren görüntü izler: Gerçekte Diego Henüz çantayı emanete vermemiştir, sadece vermeği aklından geçirmiştir. Nitekim daha sonra çanta emanete gerçekten verildiğinde aynı sahne bir daha gösterilir.

Şüphesiz bu yeni anlatım yollan, bu yeni kullanışlar yalnız ortalama seyirci için değil, yetişkin seyirci için bile ortaya oldukça güçlükler çıkarmaktadır. Ama tıpkı "Hiroshima"da ya da "Marienbad'ra olduğu gibi "Savaş Bitti"nin yeniliklerinin de yavaş yavaş sinemanın günlük kullanışları arasına geçeceği muhakkaktır. Öte yandan, "Savaş Bitti" yalnız bu yeni kullanılışı bakımından değil, dramatik yapısı, kur gusu, kahramanları niteliği, ses ve görüntülerinin özellikleri bakımından da ancak defalarca görüldükten sonra her seferinde biraz daha çok tadına varılacak bir sinema eseridir.

DUYDUNUZ MU
1967 YILINDA

15 milyon

ZİRAAT BANKASI